

**Ե. Ս. Օ. Տ. Տ. Գաբեգին Բ Ամենայն
Հայոց Կաթողիկոսի
շնորհավորական ուղերձը
Հաղթանակի օրվա առիթով**

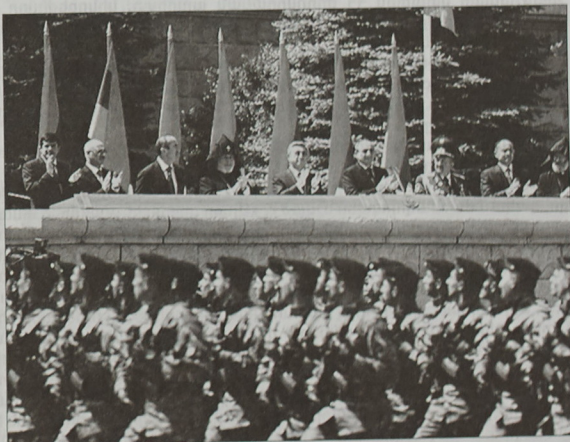
Թող Տեղը երկնառաք օրհնությամբ՝ Ամենախնամ Իր ազի հովանու ներքո պահի եւ պահպանի Հայաստան եւ Արցախ Հայրենի մեր երկիրը եւ աշխարհասփյուռ ազգս Հայոց:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն Արքայախում մասնակցեց Շուշիի ազատագրման 20-ամյակին եւ Հաղթանակի տոնին
սկիզբած միջոցառումներին:

Վեհափառ Հայրապետին ուղեկցում էին Խաժակ արք. Պարսամյանը, Նաթան եպս Դովհանկիսյանը, Եզրաս եպս
Ներսիսյանը եւ զավագանակիր Անանիա արք. Ծատուրյանը:

Դժգուհի, բայց հույսով, հավատով ու տեսիլով լեցուն ուղի եք անցել, սիրելիներ: Մենք հարթեցինք պատերազմում, որը մենք էլեւեռ սկսել: Այդ պանծալի հաղթանակը մեր ժողովուրդը կենտրոնացրեցինք մաքառումով, անհամար զոհողություններով, հավատավոր եւ հայրենասիրելի հոգւո հարկույթամբ: Արցախով գործացան սրտերը

Փառք եւ գլուխդ լուստի, այսօր Հայաստանի եւ Ափյուռքի կողքին օր օրի շենանում է Աղահալը, լցվում բա-
րեբեր ու ինտառատ կյանքով: Համայն մեր ժողովրդի ա-
ջակցությամբ, արդար վաստակով, արցասիահայրության
ջանք ու նիւրիւով բարձրանում եւ դարձավ վաթսեւի ու
նիւթեփետր, կողովակ ու պայծառանում հոգեւոր, գի-

Սիրելի ժողովուրդ հայոց, Աստուծո լույսն ու օրհնությունն են ծագել մեզ վրա, ունեթե գլխավորը՝ մեր Ֆայտե-նիքի ազատութիւնը: Մեր իսկյս առ Աստուծո, հաճախ-հաճ գիտկա՛, քրիստոնեական արժեքներին, մեր Սուրբ Ե-կեղեցուն հաճառարիմ՝ կառուցեթ վաղիկ լուսավոր-օրը: Դեռեա թիչ չեն դժկարութիւններն ու խնդիրները: Մեր կյանքի իրաւայականներին պիտի դիմագրավեթ են բո-լոր խղճողութները պիտի հաղթահարեթ Ֆայտենիքի հանդեպ նույն սիրով ու պատասխանատւութեամբ, լաճա-գույն ծառայութեամբ ու հայրենակներ ազնիւ գործերով, որոնցով և ճեթ են բերվել մեր հաղթականներ:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԽՈՍՔԸ...

Սկզբը՝ էջ 1

Թող մեզ գորացնեն ազատության եւ հայրենի պետականության վերահաստատման մեր անցած ուղին, նաեւ՝ հզոր եւ միասնական Հայրենիքի մեր իրոճերն ու տեսիլները, մեր գավալների, մեր ժողովրդի լուսավոր գալիքի հույսերը, որպեսզի ամեն ժամ ապրենք ու գործենք դրանք մարմնավորելու աներկբա կամքով՝ միասնական ջանքերով հաղթանակի առաջնորդելով նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության միջազգային ճանաչումը: Անվարան ու հաստատուն ընթացակարգ Տիրոջ ճանապարհներով, եւ «Նա այնպես կանի», ինչպես օրհներգում է սաղմոսեղբուն, - որ արդարութիւնը երեսայն, ինչպես լոյս, եւ իրաւունքը՝ ինչպես ցերեկ» (Սղմ. ԼՁ 6):

Սիրելիներ, Արցախի կղերական հոգիք Հայրապետական Մեր արդիւնք առ Աստուած բարձրացնելով՝ հայցում ենք, որ Իր Սուրբ Աջի հովանու ներքո խաղաղ պահպանի մեր Հայրենիքը, մեր ժողովրդին ի սփյուռս աշխարհի եւ հասապագ օրինի ազգիս՝ մարմնավորելու մեր իրոճերն ու մեր լուսավոր գալիքը:

Մեր արդիւնք ենք բարձրացնում երկինք հոգիների համար Արցախյան ազատամարտում եւ երկրորդ աշխարհամարտում զոհված մեր գավալների եւ բոլոր նրանց համար, ովքեր իրենց կյանքով կերտեցին հաղթանակը: Փառք, բոլոր հազար փառք աշխարհասփյուռ ազգիս հայոց: Փառք Արցախի հերոսական ժողովրդին, Պաշտպանության բանակին: Փառք ու կրկին փառք Հայրենիքը պաշտպանողներին, զորացնողներին եւ շենացնողներին: Թող միշտ ապրեն նրանց բարի գործերը եւ ներշնչեն նոր արարումների, թող սերնդեսերունդ հիշվեն նրանց պանծալի անունները:

Շրանշանների հանձնում Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում

Մայիսի 4-ին Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում, Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Շարյազույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հանդիսապետութեամբ, տեղի ունեցավ Հայ Եկեղեցու շքանշանների հանձնման արարողություն: Ազգասեր եւ եկեղեցանկեր ոգու, վաստակալ գործունեության համար Հայաստանյայց Առաքելական Սբ Եկեղեցու «Սուրբ Սահակ - Սուրբ Մեսրոպ» եւ «Սուրբ Ներսէս Շնորհալի» պատվո բարձր շքանշաններ ստացան 33 ժողովրդական արտիստ, կինոռեժիսոր Ալբերտ Մկրտչյանը եւ «Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ» բժշկական կենտրոնի տնօրէն Արա Միսայանը:

Բացման խոսքով հանդէս եկավ Մայր Աթոռի ներկայացուցչական հարաբերությունների բաժնի տնօրէն Պարույր քին. Ալեքսիսյանը: Մեծարյալների գործունեության անդրադարձան Դավիթ Սուրադյանը եւ Արարատ Սարգսյանը:

Հայրապետական սրբատառ կնոնականներն ընթերցեցին Հովնան եպս Բակոբյանը եւ Արտակ եպս Տիգրանյանը:

Մեկուկան 75-րդ տարեդարձի առիթով Ալբերտ Մկրտչյանին ուղղված կոնդակում մասնավորապէս նշված է. «Այսօր կինոյի եւ թատրոնի ասպարեզներում մեծապէս հայտնի են Ձեր նկարահանած տասնյակ կինոնկարներն ու բեմադրած ներկայացումները, որոնք արգասիքն են անկեղծ քան կեցողայր Ձեր գովարածան վաստակի: Արվեստագետի նրբագագ ճաշակով՝ Դուք Ձեր աշխատանքներում ներկայացրել եք ժամանակի ոգին, Ձեր հերոսների միջոցով բացահայտել առօրյա կյանքում ապրող հայ մարդու նկարագիրը, նրա աննկուն կամքը դժվարությունների մէջ, մարդասիրական, ազգասիրական ու հայրենասիրական բարձր հատկանիշները: Սեր մանկության տանգուն, «Հին օրերի երգը», «Տխուր փողոցի լուսաբացը» եւ շնորհաշատ հայորդու մյուս կինոնկարները, թէեւ տասնյակ անգամներ դիտված հայորդիների կողմից, միշտ էլ սպասված են էկրաններին: Ստեղծագործական երկարամյա աշխատանքը բերել է Ձեզ բազմաթիվ մրցանակներ ու պարգէներ, բայց առավել արժեքավորը՝ մեր ժողովրդի անկեղծ սերն ու գնահատանքը Ձեր հանդէպ:

Հայկական կինոյի ու թատրոնի զարգացմանը Դուք ծառայել եք նաեւ մանկավարժական երկարամյա արդյունավոր գործունեությամբ՝ Ձեր գիտելիքները, փորձություններն ու կարողությունները փոխանցելով Ձեր սաներին՝ Գյումրիի ու Երեւանի բարձրագույն կրթական հաստատություններում:

Արա Միսայանին ուղղված հայրապետական կոնդակում ասված է. «Տիրոջ կամքով առիթ ենք ունեցել ճանաչելու հավատալոր հայորդու եւ ծանոթ ելք Ձեր գործունեությանը: Բժշկի առաքինի մասնագիտությամբ՝ Դուք տասնյակ տարիներ Ձեր կարողություններն ի սպաս եք բերում մեր երկրում առողջապահության բնագավառի զարգացման աստվածահաճո գործին: Ձեր հոգածու ջանքերի շնորհիվ բազմաթիվ հայորդիներ վերագտել են իրենց առողջությունը՝ երախտագիտության զգացումով միշտ հիշելով Ձեզ եւ արդեւելով Ձեզ համար:

Այսօր առիթ ունենք Մեր բարձր գնահատանքը բերելու Ձեզ, որ ինքնաբերական ճանաչմամբ հանձն առաք Սբ Գայանէ վանքի ճանապարհի նորոգության հովանավորությունը՝ առավել բարեկարգ դարձնելով հիմնական սրբավայրը մեր հավատացյալների համար...»:

Ազգ Ահապառ Հայրապետը կիրթալ հայորդիներին հանձնեց Հայ Եկեղեցու պատվով բարձր շքանշանները: Պարգետաբաշխության առիթով իրենց երախտագիտությունը հայտնեցին Ալբերտ Մկրտչյանը եւ Արա Միսայանը:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՎԵՀԱՐԱՆՈՒՄ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց

5 մայիսի

Ուրուզվայի արտաքին գործերի նախարարին

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Ուրուզվայի Արեւելյան Հանրապետության արտաքին գործերի նախարար Լուիս Ալմադրո Լեմեյի գլխավորած պատվիրակությանը:

Ողջունելով նախարարին՝ Նորին Սրբությունը բարի արդյունավորում մաղթեց նրա առաքելությանը եւ գոհունակությամբ անդրադարձավ երկու երկրների միջեւ առկա ջերմ հարաբերություններին՝ վստահություն հայտնելով, որ նման այցելություններն առավել կիսթանէ Հայաստանի եւ Ուրուզվայի միջեւ ձեւավորված համագործակցությունը:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, ի դեմս տիար Լեմեյի, երախտագիտություն հայտնեց Ուրուզվայի իշխանություններին՝ Հայոց ցեղասպանության աշխարհում առաջին ճանաչելու եւ դատապարտելու համար:

Իր խոսքում Նորին Սրբությունն անդրադարձավ նաեւ Ուրուզվայի հայոց թեմին եւ հայ հա-

մայնքին, որոնք կարելու դերակատարություն ունեն երկու ժողովուրդների հարաբերությունների սերտացման գործում:

Ուրուզվայի արտգործնախարարը շնորհակալություն հայտնեց ջերմ ընդունելության համար եւ իր հերթին կարեւորեց երկու երկրների հարաբերությունների ամրապնդումը:

11 մայիսի

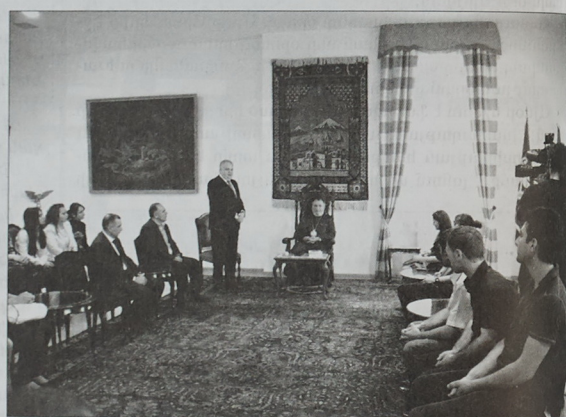
Մանկավարժական համալսարանի շրջանավարտներին

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Երեւանի Կ. Արմյանի անվան Մանկավարժական համալսարանի Պատմության եւ Իրավունքի ֆակուլտետի մագիստրատուրայի շրջանավարտներին՝ գլխավորությամբ համալսարանի ռեկտոր Ռուբեն Միրզախանյանի եւ պաշտոնեւորության:

Ռ. Միրզախանյանն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ներկայացրեց համալսարանի շրջանավարտներին՝ հայցելով Վեհափառ Հայրապետի օրհնությունն ու պատգամը երիտասարդ մասնագետներին:

Ամենայն Հայոց Հայրապետը գնահատանք հայտնեց ռեկտորին՝ նման նախաձեռնության համար, որը գեղեցիկ առիթ է ազգա մանկավարժներին՝ ստանալու հայ ժողովրդի կրթական սրբավայրի օրհնությունը, հաղորդակցվելու նրա խորհրդին եւ վերանորոգելու իրենց ուխտը:

Վեհափառ Հայրապետն անդրադարձավ պատմության ու ուսուցիչների կարեւոր առաքելությանը՝ մատաղ սերնդին ազգային ոգով եւ գիտակցությամբ

կրթելու գործում եւ ընդգծեց, որ պատմության իմացությամբ է, որ նոր սերունդը կարող է դառնալ մեր երկրի արժանավոր քաղաքացին, նոր ուղիներ բանալ հայրենիքի առաջընթացի համար:

Խոսքով այսօր հանրությանը մատուցվող մեր անցյալի պատմությունը խեղաթյուրող մտացածին տեսությունների մասին՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հորդորեց երիտասարդ մանկա-

վարժներին մարտիկներ լինել մեր ազգային արժեքների, որոնց դարավոր ոգու շնորհիվ հայ ժողովուրդը շարունակում է ապրել ու արարել: Վեհափառ Հայրապետը պատգամեց երիտասարդներին հանձնառության ոգի դրսեւորել եւ ամենայն նախաձեռնակողությամբ ու ջանքերով խեղաթյուրող մտացածին տեսությունների հանդէպ: Ներդրումը կրեւորելու դատարարակելու նոր սերնդին՝ ի տեղ մեր ժողովրդի բարօր կյանքի:

ՏԻՐՈՋ ԽԱՅԶՓԱՅՏԻ ԵՎ ՓՇԵ ՊԱՍԿԻ ՄԱՍՈՒՆՔՆԵՐԻ ՄԵԿՈՐՅԱԼՆԵՐ ՎՈՒԳՈՎՐԵՎԻ Ս. ԳԵՎՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի հայոց թեմի առաջնորդ Եգորա եպս Ներսիսյանի եւ Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցու Վոլգոգրադի թեմի մետրոպոլիտ Գերմանի օրհնությամբ, ինչպէս նաեւ Վոլգոգրադի հայության հոգեւոր հովիվ Մաղաքիա քին. Օհանյանի նախաձեռնությամբ մայիսի 6-ին՝ Սբ Խաչի երեւման տոնին, Փարիզի Աստվածամոր տաճարի Ս. Վեդրգ Եկեղեցի բերվեցին Տիրոջ խաչափայտի եւ փշե պատկի մատուցումը:

Մաղաքիային եւ Ռուս Եկեղեցու վարդապետ Քրիստոփորին, ովքեր մատուցեցին տապանաւք բերում էին Եկեղեցի: Մարդկանց հոսքը Եկեղեցի շարունակվեց մինչեւ ուշ գիշեր: Նրանք երկուրդով մոտենում էին կենսաբար մատուցին, համբուրում եւ խոնարհվում՝ սփոփանք ու մխիթարություն գտնելու հույսով:

Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի հայոց թեմի մամլո դիվան

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՐԻԿՈՍՆԵՐ
ԱՍԿԱԾԱՏՈՒՐ Ա ՀԱՄԱԴԱՆԻ
(1715-1725)

Սկիզբը՝ թիվ 6-8

[illegible]

պիկոպոսի ճեռամբ: Զետո ուս բանակ-
ցեց վենետիկյան կուսակալի հետ՝ Վենե-
տիկ տեղագիրովվելու համար: Նա Մետթո-
նից Մեկնեց 1715 թվի մարտի 1-ին՝ իր
տասանվեց ընկերակիցի հետ, երբ դեռ օր-
մանյան արշավանքը չէր սկսվել՝ թողնե-
լով Մետթոն վեց յուրայիներեին՝ Ղազար
Ավետիցի տեղապահի գլխավորությամբ:
Նվազանքով ծովով՝ նա մայիսի երեսներին

հասավ Վենետիկ եւ քնակության համար տուն վարձեց: Վենետիկում հայեր վա- ղուցվանից կային, որոնց գլխավորում էր հաշտապարս Վարդենի վարդապետը, որը Կ. Պոլսից էր փախել: Մխիթարի ուսում- նագիտական նպատակներն իրականաց- նելու առումով՝ Վենետիկը շատ հարմար կենտրոն էր: Իր գործն առաջ տանելու համար Մխիթարը Վենետիկում հանձն ա- ղավ կաթոլիկ եկեղեցականի հանդերձ հագնել:

Օսմանյան արշավանքի արդյունքում Մեթրուում մնացածներից երկուսը հեռացել էին, չորսը՝ ընկել թուրքերի ձեռքը, իսկ մեկը մահացել էր։ Հայերը գտրի ընկածներին փրկագներ էին, եւ նրանք եղել միացել էին Վենետիկում ապաստանած իրենց ընկերներին, որոնց միմեյակ լաւ էր՝ նրանց նկատմամբ թե՛ հայազգիներէ թե՛ օտարներէ ունեցած բարի վերաբերմունքի շնորհիվ. փախստականների պետքերը շտապով կատարվում էին կամ հայթայթում։ Սակայն ուսումնագիտական կետարոս տնտեսելու համար հարկ էր ստանալ Վենետիկի հանրապետության արտոնութիւններ։ Խնդիր լուծելէ երկու տարվա ընթացքում։ Նրանց բնակութեան եւ հաստատութեան համար հատկացվեց քաղաքի մերձակայքի Սբ Ղազար (San Lazzaro) կղզին, որովհետեւ պետական օրէնքն արգելում էր Վենետիկում նոր միաբնակութեան հաստատել։ Այդ կղզին, որ իրականում կղզայկ էր, միկեւ 810 թիւով եղել էր անբնակ, տրվել էր բենեդիկտյան կրօնավորներին, որոնք, սակայն, մի շարք անհամաձայնութիւնների պատճառով թէն էին այն՝ նմի-եղով գտնվական Լեոնէ Պաօլինիին։ Նա կողովում եղեղեղի կառուցեց եւ ուրկանեց՝ բողոքների համար։ Այդ պատճառով էր կղզայկն ստացել է Սբ Ղազար անունը՝ կապված ավետարանական առակի բողոք Ղազարոսի անվան հետ։ Վերջինս կաթողիկոսի կողմից սուրբ է համարվել եւ իր անունն է տվել Պաղեստինի հյուրընկալ կամ հոսպիտալիներն ապաւե-ններին։ Չորս դար առաջ, երբ բողոքների թիվը խիստ նվազեց, այն՝ որպէս բնակատեղի, հատկացվեց մուսաղիկներին, իսկ 1660-ին հանձնվեց կրտսեղ փախ- յուղ դոմինիկականներին, որոնք տարբեր

տեղեր փոխադրվելուց հետո անգամ շահա-
րունակալիմ էին տիրել գրեթե ամապայծա-
ր կազմակերպի 26-ի որոշմամբ կողակցել 17-
թվի օգոստոսի 26-ի որոշմամբ շնորհվեց
Մխիթարի՝ որպես մշտնջենական քա-
կորան՝ պայմանով, որ օրական պատու-
րագ պատմելի է տարեկան ութ լիտր
մով կպիվիլի դոմիսիկակաների: Մխիթա-
րը հաստատվեց կղզում 1717 թվի սեպ-
տեմբերի 8-ին, կատարեց հարկ եղանակ-
որոգությունները եւ 1718 թ. ապրիլի վեր-
ջին իր միաբանությունը տեղափոխեց
Սուրբ Ղազար:

Կղզին սկզբում ուներ 7000 քառ. մ տարածք, որը, սակայն, հետագայում մի քանի անգամ մեծացվեց միաբանության ջանքերով եւ իտալական կառավարության օգնությամբ: Ներկայումս այն զբաղեցնում է 28000 քառ. մ տարածք:

Միխիթարը, որոշ տեղեկությունների համաձայն, մեզ է ներկայանում որպես անկեղծ հոռուստադպան, բայց եւ ամբաստանվել է պապի առաջ՝ հայադավանության ներդառանքով: 1717 թ. սեպտեմբերի 20-ին ևս քնդուռն է Զոհմի շնորհալիրանքները՝ Վենետիկում հաստատվելու համար, իսկ մյուս կողմից ներգրավուր ծննա է իր յուրայիններն ուղարկւմ հոր մեղադրանքներ: Եւս Ստիպված եղանակմամբ վաղ Զոհմ՝ իրեն ու միաբաններին արդարացնելու համար: Զոհմում էր ինքի եր ուզած արդարացում ձեռք բերել էր Միխիթար այդ միջոցներից օգտվել: Կարելու հարցը կաթոլիկության հարուրների՝ հայոց եկեղեցի չգնակ էր: Զայ կաթոլիկները հատուկ եկեղեցի չունին, կաթոլիկական հաճախելն առաջ եր քնուրում կառավարության կասկածները, ջանքի որ դա օտար հպատակության էր եւ աստուր: Ուստի Ստիպ հաճախում էր

հայոց եկեղեցի՝ մկրտության, պատկեր
կամ թաղման կապակցությամբ։ Կաթո-
լիկները դրան ղեկ են, իսկ կաթոլիկ հա-
յերն էլ պատրաստ էին ենթարկվելու, եթե
հայրեն խիղճը պրոտորդ չլիներ։ Զարցո-
ղատարան մտավ, ուր փոխգլխման գա-
ղափարը հաղթեց, անշուշտ, կաթոլիկու-
թյան հրապույլը մեծացնելու համար։
Միսիսթաբը գործեց հաջողությամբ ա-
վարտեց եւ 1718 թվի եկեղնմբերի 6-ին
Յոնովբ ճակատաբարկեց եւ 20-ին ժամա-
նեց Վեներնի։ Պաշտոնական որոշում
Յոնով իսկվիզիցիոն դատարանը տվեց
1719 թվի հունվարի 12-ին, թե հայոց եկե-
ղեցի գնար ներվում է։

Կերը մենք խոսել ենք Լիբանանում ու հստակյան միաբանությունը ստեղծելու հանձնարարությունների մասին, որը գտնվում էր մարոնականների շրջանում: Հիմնադիրները եղան չորս աշխարհիկ՝ հոգեւորականքի սրբապապ անձինք, որոնք իրենք ունեցվածքը ձգտում էին ծառայեցնել հրեյն խաչատուրի, սակայն ստիպված զակն փախուստի դիմել՝ լքելով ձեռնարկած գործը: Հիշյալ պարագան բացատրվում է Գանձակեցի պատրիարքի օրոք մայրաքաղաքում սկսված հուլունմերտը: Երբիայի առաջնորդ Աբրահամ Արժուրյանի ձեռքակալութիւնը: Սակայն վիճակը, այնուամենայնիվ, մի փոքր խաղաղվեց, եւ Մուրադյան եղբայրներ հարձուր գտան Բերիայի՝ իրենց վաճառատան գործը փակել եւ այդ փոքրեցնել իրականացնել ձեռնարկը: Աբրահամ Յովհաննէս Մուրադյաններն այդ նպատակով եկան Բերիա եւ հանդիմարել ջախեցի ունիթորներից Գրիգոր Գյուլրյանիին՝ նրան հանձնեցին Աբրահամ Յովհաննէս, Սիւնա եւ Հակոբ Մուրադյանների ստորագրութայմը Հոռմի պապը եւ ժ-ի ուղղված աղերսագիր՝ գրված 1718 թվականին, որով խնդրվում պապի օրինութիւնը, եւ հանձնարարական նամակ՝ ուղղված Լիբանանի մարտականներին, որպէսզի վերջիններս ջակցեն իրենց ծրագրի: Նպատակաւ պարզ էր: Նրանք կամենում էին ստեղծել մի փոքրիկ անապատ՝ հայազգի ջախեաների համար, այլ խոսքով՝ հաստատութիւն սոր միաբանութիւն: Ձեռնարկը բայրիներին էր եւ ոչ թէ Բերիայի առաւորորդին, որն այդ ժամանակ բանտից գտնվել էր, բայց վախճանով Բերիայի՝ ղեգերում էր Տրապիզոնում եւ դեհայում: Եվ, վերջապէս, Մուրադյան եղբայրները միաբանութայն հաստատման փորձը ձեռնարկել էին մինչ աւմբարում:

Շարունակությունը՝ էջ 4

**«Հայաբաղուն» մշակույթի կենտրոնում հնչեց
Տիգրան Մանսուրյանի «Ռեքվիեմը»**

Մայիսի 5-ին փրկահայոց թեմի «Հայա-
տուն» մշակույթի կենտրոնի «Գալուստ
գուլգեթեկյան» պոստիում թեմածմում եր մա-
նուկախախախ հոգեթուի եւ խորի տեղա-
նուղայն շունը: Կենտրոնի նախաձեռնու-
թյան թերխախախախախախ հնարաճուր-
թուն ունեցող ունկըղեղուն տաղանդալու-
րեղախան Տղախան Մանտուղայնի «Ռեթկե-
ի» ծայնալգուրեղան: Թերխախախ ե-
րաճախախե հասարակախախախ, ա-
նշուղե, ջալախանթե Տղախան Մանտուղ-
այն երաճախախախ: «Նոան գուլեղ»,
«Կորոնե երկըղեղ», «Մեթե եղե, մեթ արե-
րե» եւ այլ Ֆիլմեի խախախ գուրդ նոան

րաժշտությունը սրտա-
մոտ եւ հարազատ է
ունենալով:

Ուստի միանգամայն հասանալի էր այն ջերմությունը, որով ընկալեց «Ռեզլիեմը», ստեղծագործություն, որ նվիրված էր Հայոց մեծ եղեռնի անմեղ զոհերի իշխառակին:

«Հայարտան» տեխնիկական հագեցվածությունը հնարավոր դարձրեց ունկնդրումից հետո ուղիղ կապ հաստատել կոմպոզիտորի եւ ներկա հասարակայնության միջեւ: Ողջունեմանակիցներին՝ վարպետ երկարամյա եւ նվիրյալ մասին, որ կատարել են ռոճելիս:

Վերադառնալով թեմի առաջնորդ Վազգեն եպս Սիրզախյանին վերադառնալու ժամանակ հայտնեց մեծավարպետին՝ փնջեցածման մասնակցելու համար:

Ստորագի էրեկոն, որ կազմակերպել էին «Հայախորտուն» մշակույթի կենտրոնի աշխատակիցները, դարձավ դեռ շփվելու, Էրվեստի և արվեստագետի հետ զոհվելու, և բաժնետիրության, նաեւ խոսքի ուժն ու հնարքը գգավու իրատեսական հնարավորություն:

Մայիսի 1-ին Ա-
խալբալակի Սբ
Էլիս եկեղեցու մե-
ղի ունեցած յուրա-
խառու եւ անա-
խաղեպ մկրտո-
ւթյան արարողու-
թիւնը, մկրտողն-
ըն ընտրելով ապ-
րոյ տարեց մարդիկ
էին, որոնց մեծ
մասն ապրում է
միայակե եւ սոցիա-
լալեան անապա-
հով: Տարեցեղի
մկրտութեան այս
կարգի եւ Ձա-
վարիւմը նախա-
պը չունեցող ա-
նաճեռնութիւնը
կատարմէց ի Տեր
նի սիրուն:

Մկրտիկներից շատերը, մասնո՛ր հաճախ հավաքում արտերում ունենալով, ողջ գյուտակից կյանքում սպասել էին հոեւեւ մարտությանը, սակայն համալսավարձերի մասնատվածութեան տարիների գաղափարական արգելքներն ու հեռագալ տարիների՝ մինչ օրս շարունակվող օցիականակա ծանր պայմանները խախտել էին կվիրաական երազակիցի իրականացումը: Երանցի ուման, լոյսիկն լիւեւող վատառողը, առ հոռիստար կերպով չէ երջակության արցունքները աչքերիկ՝ ընդունեցիկ մեր Տե՛ղիսուհ Զրիստոսի սուրբ ժառանգորդը լիւեւող հրաքննը:

Արարողությունից հետո Ջավախքի ընդհանուր առաջնորդական փոխանորդության դաիլինով նորապետությամբ եւ առաջնորդական փոխանորդության խնամքի տակ գտնվող մյուս տարեցների մատուցվեց սիրով ճաշ՝ նորոգ հանգուցյալ Շառնդը լճեմանի հոգով հապառուության համար:

Տվագիսից առանցնորդական փոխանորդայր Բարկնի օրհնությամբ սեղան նստած նորմակրտպները, սեղանակցի ու նետակոյ իրենց կըսպայր դարձած հոգեւոր հոփկներին, վայսե իրենց կյանքով այրքան պակաս եւ շատ սիրմոճեշտ ուտուխնան սեղն ու ջերմութիւնը:

ԿԻՐԱՅԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ՄԱՄԼՈ ՂԻՎԱՆ

Սկիզբը՝ թիվ 2-7

Նման ենթադրությունը ժխտվում է նաեւ Եզնիկ Կողբացու օրինակով, որը նույնպէս «Եղծ աղանդոց»-ում չի հիշատակում Գրիգոր Լուսավորչին: Սակայն պարզվում է, որ Եզնիկը ոչ միայն լավ գիտէ Գրիգորին, այլեւ դեռ երիտասարդ հասակում, Սահակի եւ նրա գործակիցների պատվերով, հայերեն է թարգմանել հունարենից **Նահատակ տեր Գրիգորի Սահմանադրությունը**:

հոդված Լ.2. «Սահմանադրություն կարգաց ընկալեալ ի նահատակէն տեառնէ Գրիգորէ թարգմանեցաւ ի ձեռն Եզնակայ, հրամանաւ երանելոյն Սահակայ եպիսկոպոսապետին Յայոց եւ նորին աթոռակցաց, թէ որպէս սահմանեցաւ կարգ ուխտի եւ որոշումն վանաց» (*Մաշտոցի Մատենադարան, ձեռագիր № 659, էջ 227 Բ. «Կանոնագիրք Յայոց», հ. Ա, եր., 1964, էջ 625: Տե՛ս նաեւ Արեւ Մխիթարյան, «Պատմություն ժողովոց Յայաստանայց եկեղեցւոյ», էջ 25-31*):

Մյուս ձեռագրերում եւս առկա է սույն հիշատակարանը՝ թե՛ն առանց Եզնակի անվան:

հոդված Խ.2. «Այս սահմանադրութիւն կարգաց գրեցաւ հրամանաւ երանելոյն Սահակայ մեծ հայրապետի Յայաստան աշխարհի, ընկալեալ ի քաջ նահատակէն՝ ի տեառնէն Գրիգորէ՝ թարգմանեցաւ միայն յունէ ի հայ» (*Կանոնագիրք Յայոց, հ. Ա, էջ 402*): Այստեղ հիշված Եզնակը նույն Եզնիկ Կողբացին է, որը թե՛ն «Եղծ աղանդոց»-ում չի հիշատակում Գրիգոր Լուսավորչին, բայց ոչ միայն լավ գիտէ նրան, այլեւ հունարենից թարգմանել է նրա «Թէ որպէս սահմանեցաւ կարգ ուխտի եւ որոշումն վանաց» սահմանադրությունը, որն ավելի ուշ՝ 426 թ., հաստատվեց Վաղարշապատի եկեղեցական ժողովում: Վերջինս այլ անչէ, քան Գրիգոր Լուսավորչի Յաճախապա-

ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՎՈՐՉԻ ՊԱՇՏՎԱՐՈՒՄԵՐԻ ՎՐԳԵԼԵՐԸ ՎՍՈՐԻ ԿԱԹՈՐԻԿՈՍՆԵՐԻ ՕՐՈՔ ԵՎ ՆՐԱ ՎՆԱԿՆ ԵՈՒՐԶ ԵՂՄԾ ԽՈՐՀՐԴԱՎՈՐ ԼՈՒԹՅՈՒՆԸ V ԴՎՐԻ ԿԵՄԵՐԻ ՆԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

տումի 23-րդ ճառը՝ Վանական եղբայրության մասին (տե՛ս «Երանելոյն սրբոյն Գրիգորի Յայոց լուսավորչի հրատեղ ճգնութեան եւ ցոյցը հանդիսից որ յառաքինութեան յորդորմութեան» (*Սրբոյ Յորն Մերոյ Գրիգորի Լուսավորչի Յաճախապատում ճառք եւ աղօթք, Վենետիկ, 1838. Ճառ ԻԳ՝ «Երանելոյն սրբոյն Գրիգորի հրատեղ ճգնաւորաց եւ ցոյցը հանդիսից որ յառաքինութիւն յորդորեմէ», էջ 206-219: Սրբոյ Յորն Մերոյ երանելոյն Գրիգորի Լուսավորչի Յաճախապատում ճառք լուսավորք, յառաջարանով, համեմատութեամբ եւ ծանօթութիւններով Արշակ Տեր-Միքէեանի, Էջմիածին, 1894, ճառ ԻԳ, էջ 248-265*), որով սահմանվում էր, ի միջի այլոց, նաեւ վանքից հեռանալու կարգը, այսինքն՝ «որոշումն ի վանաց»:

Եւ վերջապէս, միկնէ այժմ հայ բանասիրության եւ, առհասարակ, հայագիտության մեջ իշխող այն թուր ենթացողությունը, որ Ազաթանգեղոսի «Պատմությունը գրվել է 461-465 թթ. (Ստ. Մալխասյանց եւ այլք) կամ մինչեւ 475 թ. (Ն. Աղոնց), իր լիակատար հերքումն է գտնում պատանի Մովսէս Խորենացու առաջին բանաստեղծական քերթվածով՝ «Ի յիշատակի սրբոյն Յոհիսիմեայ եւ նորուն վկայակցացն. Ներբողեան ի հանդէս նոցա հրաշագարոյ յօրինուածովք» (*Խորենացւոյ Մատենագրութիւն, էջ 304-325*), որ պետք է գրած լինի 18-20 տարեկան հասակում (ծնունդը հաշվելով 418-420 թթ.) (տե՛ս Ա. Մուշեղյան, Մովսէս Խորենացու դարը, էջ 19): Պատանի Մովսէսը Ներբողյանը հյուսել է գեղուն հույզերով եւ համարում է իր «առաջին քրտինքի» պտուղը, որ ձոնել է դեռատի կույս Յոհիսիմեային (*Խորենացւոյ Մատենագրութիւն, էջ 324*): Թե՛ն Ներբողյանը գրվել է Յոհիսիմեայի կույսերի «նորաիրաշէ եւ գերապաշտան տոնի» առթիվ, բայց մեղանկած չէմ լինի, թե՛ն ասեմ, որ պատանի Մովսէսն այն իղացել է ուսման նպատակով Ալեքսանդրիա մեկնելու նախօրէին, որովհետեւ իր ուսուցիչ Սահակ Պարթէլից արդէն իսկ իմացել էր, որ Յոհիսիմեայն կույսերը Յոհից փախել էին նախ Ալեքսանդրիա՝ 438/39 թ., երբ արդէն արգելանք էր դրած Գրիգոր Լուսավորչի անվան վրա, հավանորեն հենց այդ պատճառով Ներբողյանը մեծապէս շարադրված է Ազաթանգեղոսի Պատմության տարբեր մասերից քաղված բառերանով, որով եւ հաստատվում է, որ պատանի Մովսէսն իր ձեռքին ունեցել է Ազաթանգե-

ղոսի Պատմության այն նույն բնագիրը, որ հասել է մեր ձեռքը:

ա) Ազաթանգեղոսի Պատմության Առաջաբանում առկա են մրրկածուփ ծովը պատկերող բազմաթիվ արտահայտություններ, ինչպէս՝ «բարկացայտ ալիքն լեռնածե կուտակին» - պատանի Մովսէսը Ներբողյանում շրջատում է այս ծովային պատկերը՝ տալով նրան փոխաբերական իմաստ՝ «(հողմն հակառակ) հանդարտեցուցանէր զմեղացն փոքրատեսակ ալիքաց լեռնացայտ կուտակս»:

բ) Թե՛ն Ներբողյանը նույնպէս չի հիշատակում սր Գրիգորի անունը, բայց պարունակում է ուղղակի անկարկներ հոր Վիրապուտ տանհինգ տարի տառապող Լուսավորչի մասին: Յնայազոր թագավորին գետին տապալելուց հետո մանկամարդ կույսը, արքունի սենյակից փայլակի պէս դուրս ցուլանալով, ճեղքում է մեղքի ծովը (եթեան ամբխիւք). «...մաքուր աղակի գտերեւ ձիթեւոյն ունելով ի բերան, գիտույն աւետիս տալ այն, որ ի խորս էջ անդնող որպէս Նոյ ի ծոց տապանին, հնգետասանամայ տընելալ՝ սպասէր մեծի աւետեացն հայր մերոյ աշխարհիս, հոգեւոր լուսոյն ճառագայթ, քարոզ միանձին, լուսաւորիչն մեծ» (*նույն տեղում*) եւ ապա, քանի որ Յոհիսիմեայն կույսերն իրենց գալստյամբ եւ նահատակութեամբ օգնեցին սր Գրիգորին դուրս գալ հոր Վիրապից, - այս ամենը Խորենացին արտահայտել է բանաստեղծորէն՝ Լուսավորչին օգնության փութացող կույս Յոհիսիմեայի ողջույնի եւ ավետյաց խոսքով (*տե՛ս նույն տեղում, էջ 316*):

գ) Տրդատ թագավորը մեծամեծ նախարարներ եւ արքունի սպասավորներ է ուղարկում Վաղարշապատի մերձակա հնձանը, որպէսզի ջնջաղագէտ Յոհիսիմեայն ոսկւայար գահավորակով բերեն ապարանք՝ իրեն կնութեան եւ Յայոց տիկնութեան: Պատանի Մովսէսն էլ արքունի սպասավորների մեջ նրբակնատորեն ավելացնում է թագավորազն օրիորդներին եւ իր համար նվիրական **Յայկազանց կույսերին**, որոնք շքեղ գոյնզգոյն զարդերով պետք է զարդաբեկ եւ գգեստավորեին թագավորի կարծեցյալ հարսնացուին:

Ազաթ., § 166. «Եւ անդէն յարցունուտ լաղվաղակի **նսկիապատ գահաւորակս** սպասաւորօք հանդերձ հասուցանէին առ դուրս հնձանին, ուր էին վանք նոցա արտա-

քոյ քաղաքին: Նա եւ **հանդերձս ազնիւս գեղեցիկս փափուկս պայծառս, եւ զարդաւանս երեւելիս մատուցանելին նմա յարցունուտս, զի զարդարեացի...**», եւ §173. «Եւ նախարարքն եւ մեծամեծք աւագանւոյն, որ եկեալ էին **քաղդիթը**՝ պատիւ առնել նմա եւ երթալ ընդ նմա յարցունիս. զի տարցին զնա կնութեան թագաւորին Տրդատայ եւ Յայոց տիկնութեան»:

Ներք., էջ 311. «Եւ օրիորդք թագաւորազնոյն եւ կուսանք Յայկազանց **նսկիապատ քջեղաշուք** երկին երկին զարդող, թմբկօք եւ պարուք գային տանել ի սենեակ արքունի...»:

դ) Միջնդեռ Գայանէն հորդորում է կույս Յոհիսիմեային, իբրեւ Քրիստոսի հարսի, փութալ հասնել քրիստոսադիր պսակին, Տրդատ թագավորն իր սենյակում նախ փորձում է աղաչանքով ու պարտաւորով կատարել իր բաղձանքը, - ընդ որում, այս հակադիր հորդորները Ներբողյանի հեղինակն արտահայտել է Ազաթանգեղոսի Պատմության երրորդ գրքի 847-րդ պարբերությունից քաղած դարձվածներով:

Ազաթ., § 847. «Անդ քաջաւերութիւն յորդորական լուսաւոր վարդապետութեան, առ ի յառաջադեմ ընտրութիւն **պապկահամ բար քրիստոսադիր կիսիւն**: Անդ ետալ հոգեւոր աստուածապաշտ ծառայութեամբ: Անդ **աղօթք աղերսալիք եւ պաղատանք փարեւիք** եւ խնդրուած հաշտեցուցիչը»:

Ներք., էջ 311. «...առաքելութիւն Գայիանէ... քաղցրածայն վարդապետութեան յորդորել... **փութալ ի նշանակալի նպատակ պապկահամբար քրիստոսադիր կետիւն**», ապա՝ էջ 312. «...բնամարտի փակեալ ի սենեակ արքունի... դարձեալ **պաղատանք փարեւիք**, դարձեալ **խանդաղատական** արտասուք եւ **աղօթք աղերսալիք**»:

ե) Ներբողյանում նկարագրելով կույս Յոհիսիմեայի մեծամարտը հսկայազոր Տրդատ թագավորի հետ արքայի ննջանկանում՝ պատանի հեղինակն իր իսկ բանաստեղծական հույզերին եւ ինքնատիպ պատկերներին միախառնում է Ազաթանգեղոսի առաջին գրքից քաղած վիպական պատմւմը (բանս կարգի առակներ) Տրդատ հսկայի առասպելական ուժի մասին (տե՛ս Ազաթ., §123, հմմտ. նաեւ Ազաթ., §202):

Շարունակություն՝ էջ 6

ՎԱՅՈՅ ԳԱՐՈՒԴԵՐՈՒՄՆԵՐԻ ՎԱՏԿԱԾԱՏՈՐ Կ ՎԱՍԱՐԱՆՉԻ (1715-1725)

Սկիզբը՝ էջ 3

Իսկ Բերիայի առաջնորդը պարզապէս փորձել էր յուրացնել նրանց ձեռնարկը: 1719 թվի հունիսի 19-ին նամակը Յոհն ուղարկվեց եւ քննվեց Պրոպագանդայի ժողովում, որը հավանություն տվեց նման ձեռնարկին՝ ավելացնելով լոկ դպրոց եւ ուսումնական հաստատություն ստեղծելու պայմանը: Որոշումն ընդունվեց 1720 թվի մարտի 8-ին եւ անմիջապէս ուղարկվեց մարոնականների պատրիարքին: Այդ ժամանակ էլ Բերիա վերադարձավ Արքիեպիսկոպոս Արծրունիյանը՝ օգտվելով Եվդոկիայի կուսակալի՝ Բերիա տեղափոխվելուց: Դրանից օգտվեցին Մուրադյան եղբայրները՝ ստանալով կրոնական աստիճաններ. Յակոբը՝ քահանայ, Աբրահամը՝ սարկավագ, Մինասը՝ մինչ այդ էլ կրոնավոր էր եղել, իսկ Յովհաննեսը մահացել էր Բերիայում: 1721 թվի հուլիսին մարոնականների պատրիարքը պանդոկատ հայերին հատուկ կոնդակով արտոնեց վանք հիմնել մարոնականների

գավառում, որտեղ հազնյան իշխանը մարտ ամսին հող էր հատկացրել վանք կառուցելու համար:

Մուրադյան եղբայրները, որ այժմ Անտոնյան միաբաններ էին, 1721 թվին Բերեմ կոչված վայրում՝ Ղոստա գյուղի մոտ, հիմնեցին իրենց վանքը: Կառուցվեց Սբ Փրկիչ եկեղեցին, եւ միաբանությունն սկսեց աստիճանաբար սովորանալ թե՛ աշակերտությամբ եւ թե՛ միաբաններով: Աբրահամ Արծրունիյանը Կոլոտի օրոք տրված հրամանով ձերբակալվեց եւ 1720 թվին քստրվեց Ավուտ կղզին: Նա այստեղ երկար չմնաց, քանի որ ֆրանսիական փոխյուզպատոս Դարպեի երաշխավորությամբ ազատվեց եւ պահվեց նրա մոտ: Նա Տրիպոլիսում մարոնականների եկեղեցուն, 1721 թվի մայիսին ձեռնադրություններ կատարեց՝ քահանա դարձնելով Աբրահամ սարկավագին եւ Գեորգի Տեր-Բարսեղյան դպիրին, որ Իսահակ անվանվեց: Ֆրանսիական փոխյուզպատոսը եւ

դեսպանը միջնորդում են՝ Աբրահամ Արծրունիյանին լրիվ ազատելու համար, եւ Կոլոտը համաձայնում է միայն, որ նա երկուստեմի վանք փոխարդիվ: Բայց Արծրունիյանի պաշտպանները ճարտարորեն կարողացան նրան Անտոնյանների նորաշէն

վանք տեղափոխել: Նա այստեղ եկավ 1722 թ. ապրիլին եւ մնաց երկար տարիներ: Դրանից օգտվելով՝ նա փորձեց իրեն ներկայացնել որպէս Անտոնյան միաբանության հիմնադիր: Դրան նպաստեցին նրա եպիսկոպոսություն աստիճանը եւ կրոնավորների՝ դէպի ավագն ունեցած հարգանքն ու համակրանքը: Վանքից նա իրականացնում էր իր հովվական հսկողությունը՝ լատինականներին նկատմամբ: Օգտագործելով իր կրոնական ավագությունը՝ նա գլխավոր դիրք ստացավ միաբանությունում, չնայած պաշտոնապէս արքեպիսկոպոս Աբրահամ Մուրադյանն էր, եւ Արծրունիյանը ճանաչել էր նրա պաշտոնը եւ իբրեւ թեմակալ՝ հաստատել նրան: Այդ հանգամանքը ինդիկները առաջ բերեց Արծրունիյանի հաջորդների եւ Անտոնյան միաբանության միջեւ: Անտոնյաններին վանքն ապաստան դարձավ բոլոր հոռմեմետներին եւ պատրիարքարանի կողմից կասկածելի դիտված անձանց համար: Շրջակայիս արգելք, անգամ որպէս ուխտավոր, Բերեմի վանք գնալ՝ կամենալով կաթողիկական գայթակորության առաջն առնել:

Շարունակվում

Քաղկեդ ՅԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԱՆ

33 ԳԱՍ թղթակից անդամ, պրոֆեսոր

Հիվանդներն ինկուբացիոն մեջ խիստ ուշագրավ է «Տաղ սրբոյն Ալեքսիանոսի» վարքագրական բնությոյ փկական տաղը, որն ուսանելի օրինակ է քրիստոնեական առաքելի կյանքի, քրիստոնեության համար անհողողող հասարակության ու նահապետկության: Այս տաղը սրբախոսական բոլորի մշակում է, ցայտուն վկայություն միջնադարյան մեծ քնաբերգիչ ժողովրդաշունչ ոճի ու ստեղծածների:

Ալեքսիանու ճգնափորի պատմությունը քրիստոնեական վարձագործության նշանավոր երկերից է։ Մարդկան են հուսական մատենագրությունից այն թարգմանության ճանապարհով թափանցել է արեւելյան, ինչպես լատե գերմանա-ռոմանական ու սլավոնական մի շարք ժողովուրդների գրականությունների մեջ, արժանացել են ասացողներու ու գուսանների հետաքրքրությանը։ Հայ գրականության մեջ եւս այդ վարձը տարածվել ու ժողովրդականացվել է հատկապես թարգմանությունների միջոցով։ (Մ. Աբեդյան Ալեքսիանու վարձի համար նշում է երկու թարգմանություն, որոնք մտնում են «Կարդի արագեւ են թարգմաւորութիւնը Լոցին» ժողովածու մեջ։ Նրանցից երկրորդը թեւեւ առաջինի բովանդակություն ունի, սակայն ավելի ընդարձակ է ու մականախոսու-

թյուններով պատմված (տե՛ս «Երկեր», հ. Գ, էջ 124): Թվորասցուն տաղի բովանդակությունը շատ նման է վերջին թարգմանությանը):

Ահա միջևնադրույն շատ տարածված ու փրկված կենդանիների մասին վարքը մշակելով՝ թվում էրանցին դարձրել է փրկական բաժնակահանի հետաքրքիր մի ստեղծագործություն։ Այն յուրօրինակ փրկական տաղ է՝ կրոնական ոգով տոգորված։ Հաստապսեն մեծ ազդեցություն է թողնում վեճեփանոսի հաստատականությունը՝ ճշակական կյանքին։ Նա, դեռևս նորապալակ, առաքալոսի գիշերը փախչում է մարմնական ցանկությունից ու հեշտանքից եւ բացառիկ մեծ համբերությամբ՝ կամուփին կրում ամեն մի տառապանք հետապալում՝ նույնիսկ հայրական դռակը։

Սա վարքագրական գեղեցիկ այն տնտեսագործությունների է որը առկա են այդ ժանրի երկակ հատկանիշները: Ինչպես հին հեռուները, պատմական անձնավորությունների պատկերման դեպքում, տաղրում են կարեւորործը և տրվում հերոսի՝ նշանավոր ծագում ունեւանալու: Սովորաբար սկզբում փառաբանվում էին նրանց ծնողները: Եվ վարքերի բնորոշ ճարտարապետական զարդարուն ոճով Թյուրքաւսէին կապագրում է Ալեքսիանոսի հորը ու մորը:

«ՏԱՂ ՍՐԲՈՅՆ ԱԼԵՔՍԻԱՆՈՍԻ»

Աստուածատեր իշխան մի
կայր եփրիանոս անուն կոչիւր,
ի մեծանիստ քաղաքն Ստամբոլ
որք զթագաւորքն օծանելին:
հնքն եւ իւր կինն էին բարի,

պահող սրբոց պատուիրանի,
Հարպաս ուն(ե)ին ոսկով ծեփած,
շատ գանձ ունին, որդի չունին:
(ԽԵՆ) ՅՈՎԻԱՆՆԵԱ ԹՎԽՈՐԱՆ-
ԳԻ, Տաղգիրք, հրատ. Ն. եպ. Շո-
վակյան, Երուսաղեմ, 1958, էջ 4:
Հետագա մեջբերումները ես այս
գրքից եմ):

Եվ ինչպես առիաստրակ հատկ է վարդերին, սուրբը պետք է ավորորի լինի՝ Աստուծոց շնորհված: Ալեքսիանոսի մայրն ուխտ ե գնում վաթսերը, առաւտ կմերկեր տալիս ինչեղեղեղաներին եւ «*ողորմութիւնի՛ դառն աղբատիւն*» Աստուծոց զավակ խնորելով: Եվ, վերջապէս, ամենակարող եւ ամենազօրե Աստուծա լսում է նրա աղաչանքները եւ մի գեղեցիկ որդի պարգևում, որին անվանում են Ալեքսիանոս՝ «այլ Աստուծո»:

Չոր եւ գթած Տէրն ողորմած,
ողորմեցաւ իւր ծառային
Էրետ սոցա զավակ արիւնեալ,

զվեցանոս առևտրային բարի-
 երը եւ մեծաւոր, դառնում է
 յոր տարբեր, ծնողները տառու-
 են սովորելու՝ Յովհան Ոսկեբե-
 րան վարդապետի վախճում: Եւ
 ջանասեր, ուսումնասեր տղա-
 ւակները ու ազգադիրեն սովորում
 յուրացնում է կրօնական բազմա-
 թիվ աղօթքներ ու գիտելիքներ
 կատարելապէս ծանոթանում Ա
 վետարանին:

Ոչ պարապ էր նա աղօթից,
Եւ ոչ խնայէր նա զհւր մարմին
Սաղմոսարանին մեկնիչ ուզեց,
Գայն այլ փութոյ գրեւ տուին

Ալեքսիանոսի չափահաս դառնալուց հետո ծնողները, կրա կամ քին հակառակ, ցանկանում են ամուսնացնել քաղաքի հզոր իշխանի դստեր՝ գեղեցիկ Մարգարիտի հետ: Չարսանեցին խնջելու քիչ ժամանակ, երբ բազմությունը հավաքված ուրախանում է Ալեքսիանոսը «լալով» մտնում է եկեղեցի ու եղբայր արդուով:

Ապա եկաւ ի դուրս կրկին,
զլուխ եդիր ժողովորդին,
Թէ խոստացայ զիս Աստուծոյ, ինձ
չէ կարիք կին ամուսին:

Սակայն նրա խնդրանքը ոչ ոք չի ցանկանում լսել, օրինում են նրանց ու կատարում պսակադրություն: Իսկ երբ հարսանեկան արարողությունն ավարտվում է, նորապսակներին մոնցում են առաջատու: Բայց Ալեքսիանոսն արոն որոշել է իր անելիքը.

Նա կուսութեան պսակ ուներ,
մտիկ չդներ ամենեւին
ասաց, թէ՛ Կին իմ Մարգարիտ,
առ քեզ նշան չիմ մատանիւն
Մինչ ես դուրս ելնեմ եւ գամ:
Այլ յետ չդարձաւ երանելին:

Կինը երկար սպասելուց հետո
երբ հասկանում է Ալեքսիանոսի
հեռանալը, սկսում է՝

... լայր եւ ծայներ մօրն Աննային.
Թե ելէք տեսէք զձեր որդին,
 զիմաստաց տղան

Եւ զձեր հոգիս:

Բոլորը, շփոթված ու անակնկալի եկած, փնտրում են ամենուրեք, սակայն ոչ մի տեղ չեն գտ-

նում նրան: Իսկ Ալեքսիանույն
իլնեցաւ սորբերն եւս անում, որ ունե-
ցածը տալիս է առաջին իրանի-
պած պատահական մի աղքատ
հազանում վերջինիս ցնցոտիներ
նա կազմի հեռանում դպի» (*Սխ-
նական Տորեր»* լեդ: յայտը եւ
շուրջ բառատուն տարի ստորե-
ւանում, ապա գնում Երուսաղէ-
մ» (*Երկիր պագաշ գերեզմանի»*:
Իսկ հետո հասնում է Ուռնա (Եղե-
սիա) քաղաքը եւ եկեղեցու դռն
առաջ կանակիոր մուրաքցեան դռ-
նում: Սուրբն անվերջ ու անդա-
նա պարգորում է, քայց ի՞նչ մտնում
էկեղեցի, որովհետեւ իրեն համա-
րում է մեծագույն մեղավոր: Եվ եւ-
հեռանում է պարտեզում ու կապի-
հալմուն հայրենական քաղաք:

Գևազ ի դուռըն ծնողին, հոս
որ աղքատըն կենային
Երկիր պագեաց հորն՝ իշխանին,
տեսաւ զմայրն եւ զկիս բարին
Լայր եւ ասէր Երանեյին, հորէն
խնդրէր ողորմութիւն:

Տեղի տուլք ի ձեր դրան՝ վանց
կարօտուն կլեքսիանոսին:

Հայրը սիրով ընդունում է ան-
ճանաչելի որդուն, թույլ տալիս
կարելի իր տան դռան առաջ։ Սա-
կայն ոչ ոք նրան չի հիշում ու ճա-
նաչում։ Չար ճառատները ճաղորդ-
են Ալեքսիանոսին, փետում մի-
րուքն ու չարչարում, բայց «Աստ-
ուծի այրը» անասաման համբերե-
լա՞յր տանում է այդ ամենը, գի-
շեր ու ցեղեկ անընդմեջ արդիւն-
 է «ոչ պարապեր ամենեւին»։ Իս-
կո՞ւրբ հասնում է մահվան օրը, ևս
թանաք ու թուղթ է խնդրում ու «
ներս գրե՛սզ զգահաւստ սըրդուս»
Ախճանակում է տուրքը, հիշշուկ-
ները նրա անցե՞ծ հոգին տանում
են «փառօշ տրկիկիւք»։ Ալեքսիա-
նոսի հորը հայտնում են, որ իր
տան առաջ պարզող աղջադու ճա-
նացել է «Թուղթի յ ծեղին»։ Վեր-
ջինս գալիս է, կարողում թղթի վրա
գրվածք է այդ պահին միայն ճա-
նաչում իր հարազատ գավառի

Եկաւ առաւ գթութիւն ի ձեռին,
կարդաց տեսաւ քան առաջին
Լեւոնականս եւ ձեռք բռնին

Ալեքսանդրան եմ ծեր ուրիշում,
լալով ողջոյն իմ ծնողիս
Սաղմոսարանքս նշան, առ

Մարգարիտ զիմ մատանին
Բայց մայրս լսե՛ զիմ գանգատնին
զինչ քո ծառայքդ հետ ինձ ստին

Ե՛վ ծնողները, ե՛ւ բազմություն
նր դառնագին ողորմ են երանե-
լու կորուստը: Սրբին թաղում են
եկեղեցի կառուցում գերեզման
վրա ու կոչում Ալեքսիանոսի ա-
նունով, բայց ունենում է բժշկո-
ւմեծ ու բարձրագույն գորություն:

Առեալ տարան ամփոփեցին,
Եկեղեցի սուրբ շինեցին
Ալեքսանոս անուանեցին,
Հատող առևեր թշկուրիս:

Ալեքսիանոս ճգնափորի
նվիրված այս գողտրիկ գործն ի
գեղեցիկ մշակումով ու քնարա-
կանությամբ հավասարաթեջ
թելորանցու վիպական մյու-
սաբեմագործություններին:

Վարդան ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ
Բանասիրական
գիտ. թեկնածու, դոցենտ

**ԽՂԵԻ, ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԴԱՎԱՆԱՆՔԻ
ՍԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆԻՅ ՄԻՆԶԵՎ ՄՊԱՌԱՍԼԻՔ
ՍԶԳՍՅԻՆ, ՍԵՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆԸ**

Գաղտնիք չէ, որ աղանդավորական բայթայիչ գործունեության հետեւանքով խաթարվում են երկրի ազգային ղիմագծն ու հոգեւոր արժեքամակարդը, խարխիւվում անձի առողջ հոգեկերտվածքը, որոնք էլ ինչեք հերթին բերում են ազգային անվտանգության իմ շարք սպառնալիքներէ: Աղանդների հետ կապված խնդիրը, դավաւանաւական վեճերը գաւտ, տեղաւորում է խելե այսպիսի կարեւոր իմ հարց, ինչպիսիս է քաղաքացու հասարակական վարքագծի կարողավորումը՝ որանից բխող տեսակներով: Ինչպէս էշում է Ղեւտն քիւն. մայիսից, դավանական ուղղվածությունը, եթե տույնիս իմ պահ դիտելու լինելե ոչ փրկաբանական տեսակները, ծեաւփորում է անհատի եւ հասարակության մտաւորութիւնը: Այսօր Հայաստանում բազմաթիւ աղանդավորական ներթափանցումներն ամենից առաւել դավանաբանական հարցեր են առաջադրում, եւ «աղանդ» եզրն ինքնիս նշանակում է ուղիղ դավանանքի չեղված, հետեւաբար, որելե անուղի մտողեւում դավանաբանական խնդիրների հոյ է ծաւլե հեղեկանքներով:

ՀՀ Սահմանադրությանը ամրագրված է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի խզմի, կրոնական ղազմանքի ազատության իրավունք: Այս պարագայում կրոնական կազմակերպություններին առնչվող խնդիրն ունի երկու հսկայական ռեզերվներ՝ կրոնի կրթական

դավանանքի ազատություն եւ կրոնական հանդուրժողականություն, մյուս կողմից՝ լուրջ վտանգ ազգային անվտանգությանը, ազգային-հոգեւոր գիտակցության ձեւավորմանը:

«Յուրաքանչյուր քաղաքացի ազատորեն է որոշում իր վերաբերմունքը կրոնի նկատմամբ, իրավունք ունի դավանելու ցանկացած կրոն կամ չդավանելու դեմ կրոն, անհնապես կամ այլ քաղաքացիության իր հետ համատեղ կատարելու կրոնական ծեսեր»։ ամրագրված է ԶԶ «Կրոնի ազատության և կրոնական կազմակերպությունների մասին» օրենքում։ Սակայն նույն օրենքի՝ նույն հոդվածում նշվում է, որ Կրոնի ազատության իրավունքի իրագործումը ենթակա է լոկ այլ սահմանափակումների, որոնք անհրաժեշտ են հասարակական անվտանգությունը և կարգավիճակը, քաղաքացիների առողջությունը և քաղաքականությունը, հասարակության մյուս անդամների իրավունքներն ու ազատությունները պաշտպանելու համար»։ Այստեղ խնդիր է առաջանում՝ արդյո՞ք կրոնական կազմակերպությունների ջայթախ՝ գործունեությունը վտանգ չի սպառնում հասարակական անվտանգությանը, քաղաքացիների առողջությանը և քաղաքականությանը։

Ինչպես արդեն նշեցինք, դավանանքը
վիթխարի նշանակություն ունի անհատի

մտածելակերպի, հասարակական գործունեության, վարքագծի վրա: Այս տեսանկյունից ելնելով, որ կուրսական կազմակերպությունները, զանազան աղանդներ անհանդուրժողականություն են սերմանում եկեղեցու, պետության հանդեպ ելակայանի ենդուրացման ազդի համար:

Միավական չէին լինի, եթե նշեին, որ բոլոր աղանդներին հատուկ է այս կամ այն չափով մարդուն զոմբիացնելը, կախման մեջ պահելը կազմակերպությունից՝ հաճախ նաեւ սպառնալիքի ուժով: Չեին անդամակցության առաջին օրվանից իրականացվում է աղանդավորների շարքերը համալրած մարդկանց «ուղեղների վազման» աշխատանքը:

«Հաճախ մեզ մոտենում են լավ հաճախված մարդիկ՝ փորձելով ծախսով բարեխառնույթ լիցենզիա ստանալու և սկսում համարենք «Եռվալից» կամ «Մորմուկի գրքից»։ Նրեց փորձեն առարկե կամ դիմացիկին հակառակորդ համոզել, կոտենել, որ կա շարունակ խոսում է նույն զոզվ է նույն ոճով։ Սա կոչվում է «Մեծագիտոֆոնի Բեֆկտ» (Дворкин А. Л. Сектоведение. Тоталитарные секты)։ Սա արդեն հոգեդրսության ակախայի դրսերորում է։ ՀՀ «Խոնրի ազատության և կրոնական կարգավերականգնության թղթների մասին» ռեղքի 8-րդ հոդվածն սահմանում է, որ Հայաստանի Հանրապետության տարաբնույթ արգելվում է հոգեդրսությունը։

[illegible]

ստությունը: Սակայն այն հանգամանքը, որ իրավական առումով հստակ սահմանված չէ, թե ինչ է հոգեորոշությունը, աղանդավորների թույլ է տալիս ծավալել իրենց քայքայիչ գործունեությունը:

Օգտվելով խղճի եւ կրոնական դավանանքի ազատությունից, կրոնական հսկողությունը կանխարգելիչ ազդեցություններն ամեն իրաց խախտումի եւ մեր սահմանադրական իրավունքները՝ տանը, դրսում, հանրային վայրերում անհատատացնելով մեզ, զբաղվելով հոգեորոշումնր կամ քաղաքական:

Մարդիկ, ներգրավվելով այս կամ այն արդեն ապագորակա կազմակերպության մեջ, կատարում են հենց այն իրահանգե-րը՝ բանալում չծառայելը, պետությանը՝ «սատանայի իշխանությանը» չհնազանդ-վելը, ազգային դարավոր արժեքների մեր-ծումսն ուն ջարկիծումը, որոնք թելադրում են նրանց «ղեկավարները»:

Շարունակությունը՝ էջ 7

ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍՎԱՈՐԶԻ ՊԱՇՏԱՍՏՈՒՆԵՐԻ ՎՐԳԵԼՔԸ ՎՍՈՐԻ ԿՎԹՈՐԻԿՈՍՆԵՐԻ ՕՐՈՔ ԵՎ ՆՐՎ ՎՆՎՆ ԵՆՈՐԶ ԵՂՎԾ ԽՈՐՀՐԴՎՈՐ ԼՈՒԹՅՈՒՆԸ V ՂԱՐԻ ԿԵՍԵՐԻ ՎՅՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՅ

Սկիզբը՝ էջ 4

Ներք., էջ 313. «...Հարկաներ կոյսն ի դիմի առ արի սկայն, որ փքացեալ գորութեամբ գտիեգերս դրոզեր, եւ գոռալով խորխոյտայր ջնջել գգորութիւն Մարաց եւ Պարսից: Ելաներ ճակատ գգաստութեան վառեալ կոյսն առ պագշոտեալ վիրազն ահագին, որ ըստ առակաւոր բանին՝ ի սիգալն իւրում աւերեր զթումբս գետոց, եւ ցամաքեցուցաներ զյորձանս ծովուց: Բռնաւորն պերճացեալ գորութեամբ հանդիսից, որ ի մարտս Պարսից զգիւղան պուղեր գերամակն...»:

Պատանի Մովսէսը ոչ միայն բերում է հսկայագոր Տրդատի վերաբերյալ Ագաթանգեղոսի Պատմության մեջ եղած վիպական պատումը, այլեւ լրացնում է այն բանահյուսության մեջ պահպանված վիպական գրույցի այլ դրվագներով՝ Պարսից փոքրի երամակները ցրելու եւ հունական Օլիմպիական մրցումներում ցուկերի եղյուրները պոկելու մասին:

գ) Ներբողանում գտնում են նաեւ ուղղակի վկայություններ բազմաճ Գրիգոր Լուսավորչի Վարդապետությունից (Ագաթանգեղոսի Պատմության երկրորդ գրքից): Խորենացին Հռիփսիմյան կույսերին նմանեցնում է լուսեղեն սպիտակ երամով ճախրող աղավաղների հետ, որոնք հիացնում են նույնիսկ երկնային վերին ոգիներին եւ, ի մեծ ուրախություն բանասեր հետազոտողիս, այս ամբողջ պատկերը պատանի Մովսէսը բաղել է սբ Գրիգորի Վարդապետության 606-րդ պարբերությունից:

Ագաթ., §606. «Արդ՝ զարմացեալ ի հարցանիցեն եւ զօրք վերինն լուսեղենք, յորժամ տեսանիցեն զներքնագունդս սրբոց մարմնականաց, զի առ Տէրն ի ներ-

քուստ վերացեալ գայցեն, թէ «Ո՛վ են տըքա իբրեւ զամպս թռուցեալ, եւ իբրեւ զաղանկս ծագախառն երամովին գան առ իս»: Ապա լուիցեն անդէն յինքնին Տեառնէն պատասխանի, թէ «Սոքա յիս յուսացեալ են. տարայց զնոսա ի լեռն սրբութեան իմոյ, եւ ուրայս արարից գնտա ի տաճարի իմում... Անդէն ասիցէ Տէրն, թէ «Եղիջիք ինձ ուստեք եւ դստերք»: անդ ապա գուրք խնամոցն յուզիցին արարչական սիրոյն...»:

Ներք., էջ 321. «Ուստի հիացեալ զօրք վերինք տեսանելով զհոգն կեղեկանալեալ պալ... Ձայն արկեալ գոչիւն վերինքն առ միմեանս. «Եւ կամ սոքա ո՛վ են, որ զհետ սորա իբրեւ զամպս թռուցեալ եւ իբրեւ զաղանկս երամացեալ գան առ մեզ»: Եւ լսին ի տեսնէն զի ասէր. «Սոքա յիս յուսացեալ են, եւ ես տարայց զնոսա ի լեռն սրբութեան իմոյ, եւ ուրայս արարից ի խորան փառաց իմոց...» Ձայներ եւ առ օրիորդսն. «Եկայք առ իս, վաստակեալք եւ աշխատեալք, կանայք որք դիմեալ գայք ի հանդիսէ, եւ ես ընկալայց զձեզ. եւ եղիջիք ինձ դուք յուստեք եւ ի դստերս, եւ ես եղեք ձեզ Աստուած»:

Ե) Բաց թողնելով շատ զուգահեռ դրվագներ՝ խոսքս եզրափակում եմ նրանով, որ Ներբողան Ագաթանգեղոսի Պատմության երրորդ գրքի նման ավարտվում է **Աստծո աստեղի** Հիոկղեդիանոսի կործանումով եւ **Աստծուն հուսալու** Կոստանդիանոսի պանծացումով. ընդամենը Ագաթանգեղոսից բազմաճ մտքերը պատանի Մովսէսը փոխակերպում է բանաստեղծական քերթածին վայել փոխաբերումներով - հեթանոս թագավորների զավակները նույնացվում են **օձի ձագերին**, իսկ նրանց ջնջող Կոստան-

դիանոսը ներկայացվում է իբրեւ խոյա-հարող եղյուր:

Ագաթ., §688. «զպիղծ եւ զանօրէն թագաւորն, զՀիոկղեդիանոս եւ զՄարկիանոս եւ զՄաքսիմիանոս եւ զԼիկիանոս եւ զՎաքսենտիոս, եւ զամենայն զանալ պղծալից թագաւորացն հեթանոսաց ջնջեր ի միջոյ (Կոստանդիանոս)»:

Ներք., էջ 323. «Աստուծոյ ատեղին այն, եւ ցանկատեն եւ գարշելին Հիոկղեդիանոս... ի բաց ջնջեցաւ հանդերձ համախոս օձին ծննդով: Ի տանէ նորին սրբոյ կուսին (Հռիփսիմեայ) ծագեաց եղջիր փրկութեան թագաւոր յուսացեալ ի տըք՝ սուրբ եւ յաղթող կայսրն Կոստանդիանոս, եւ գործակից մերոյ առջային եղեալ Տրդատայ» (հմմտ. Ագաթ., §877). «Սոյնպէս եւ (Կոստանդիանոս) արքային Տրդատայ, իբրեւ եղբոր սիրելոյ, սեր ունցեալ... առաւել դաշինս կռիւ ընդ նմա...»:

Այն, որ Կոստանդիանոս կայսրը կույս Հռիփսիմիտի տնից (տոմից) էր՝ «ի տանէ սրբոյ կուսին», Ներբողանի հեղինակը վերցրել է հայերեն Ագաթանգեղոսի Պատմության §878-ից՝ Կոստանդիանոսի խոսքից, թէ կույս Հռիփսիմիտին ինքն առաջուց էր ճանաչում, երբ դեռ իրենց աշխարհում էին եւ գիտեր, թէ ի՞նչ ազնվականներ է «ի մարմնաւոր կողմանէ տոհմակցաց իւրեանց» էին (Հռիփսիմիտ եւ Գայանէն): Կոստանդիանոսի «հաղթող» մակդիրը պատանի Մովսէսը փոխառել է Ագաթանգեղոսի Պատմությունից (§§871, 878) եւ հետագայում էլ գործածել է իր Հայոց Պատմության մեջ («Յաղթողն Կոստանդիանոս» - տե՛ս Մովսիսի Խորենացոյ Պատմութիւն Հայոց, աշխատութեամբ՝ Մ. Աբեղեան եւ Ս. Յարութիւն:

Նեան, Տիրիս, 1913 (այսուհետ՝ Խոր.), Բ, 2Է, էջ 236, 2Ը, էջ 237):

V դ. կեսերի մյուս հեղինակների վերաբերյալ վերելում բերված առաքություններն են, հատկապես պատանի Մովսէս Խորենացու Ներբողանը, որ ներառում է բազում վկայություններ ու դարձվածներ հայերեն Ագաթանգեղոսի Պատմության ամբողջ ծավալով՝ Առաջաբանից մինչեւ վերջին դրվագները, վերջնապես խորտակվում են XIX դարից ի վեր մինչեւ օրս իշխող այն տեսակետը, թէ Գրիգոր Լուսավորիչը նրանց երկերում չի հիշատակվում լոկ այն պատճառով, որ Ագաթանգեղոսի Պատմությունը գրվել է նրանցից ավելի ուշ եւ, իբր առաջին անգամ, Ագաթանգեղոսի Պատմության մեջ է ստեղծվել Գրիգոր Լուսավորչի կերպարը: Իրականում, բոլոր հեղինակներն էլ քաջ ծանոթ են Գրիգոր Լուսավորչի անվանը եւ գործունեությանը:

Շարունակելի
Ալեքս ՄՈՒՇԵԳՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. դոկտոր

Եկեղեցին մշտապես ներկա է իր հավատացյալների կյանքում եւ սրբազան խորհուրդների՝ մկրտության, դրոշմի, ապաշխարության, հաղորդության, պապի, վերջին օծման եւ ձեռնադրության միջոցով ուղեկցում է մեզ դեպի երանելի հանգրվան: Լշավա խորհուրդները կատարվում են օծյալ հոգեւորականի ձեռամբ՝ որպես տեսանելի գործողություններ՝ եկեղեցական կարգի եւ կանոնի համաձայն: Այս ծեսերը, իրենց տեսանելի կողմին զուգահեռ, ունեն անտեսանելիորեն ներգործող հոգեւոր խորհուրդ, երբ ուղղափառ հավատքով թափանցում ենք նրանց եւության մեջ:

Սբ Գրիգոր Տաթեւացին ասեւանում է. «Սբ խորհուրդը չերեւոցող, ծածկված երեսույթների հայտնությունն է»: Ուստի առանց այդ հայտնության՝ անխմաստ եւ կատարել որեւէ խորհրդի ծիսակատարությունը: Խորհրդի ներգործությունը տեղի է ունենում այնպէս, ինչպէս նկարագրական որեւէ կտավ դիտելիս կամ երաժշտություն ունկնդրելիս համակվում ենք անբացատրելի հոգեւոր վայելքով: Մեկ տարբերությամբ միայն, որ վերջիններին ազդեցությունը կարող է կարճատեւ լինել, իսկ սրբազան խորհուրդից՝ որպէս մեր հոգու ապրումների ներշնչարան, հարստէ: Հավատքով ապրելու պարագայում բոլոր

ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՄՐԲԱԶԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ԻՄԱՍՏԸ ՄԵՐ ԿՅԱՆՔՈՒՄ

խորհուրդները դառնում են հոգեւոր մեր աշխարհի հաստատման, զարգացման սնուցանող հացը, կենսատու ջուրը: Ինչպէս անտեսանելի Աստված տեսանելի է դառնում մեր կյանքում, մեր գործերում՝ դառնալով մեր առաքինության, զոհողության, թափառության, ինքնասրբացման ընթացքի խթան, այնպէս էլ յուրաքանչյուր խորհուրդ, որ կատարվում է մեր կյանքի որեւէ հանձնարման, սթափեցնող եւ մեր հոգին արթնության մղող ու է դառնում Զրիստոսով եւ Նրա հիմնած Սբ Եկեղեցիով, որի անդամ ենք դառնում՝ Փրկչի կենսանորոգ վարդապետության բոլոր ոգեղեն հատկանիշներով: Ինչպէս նշեցինք, Եկեղեցու ծեսերն ունեն ներքին եւ արտաքին, տեսանելի եւ անտեսանելի, հոգեւոր եւ մարմնավոր բովանդակություն: Յուրաքանչյուր սրբազան խորհուրդ պետք է ընդունել որպէս գերազույց հոգեւոր պարտականության իրազգործում, որն առաջնորդելու է մեզ դեպի հոգեւոր կատարելագործություն, դեպի հարստեւ աստվածապաշտություն, որ դարձնելու է մեզ Սբ Հոգու ան-

տեսանելի շնորհների ներգործությանը ենթակա հավատաման, զարգացման սնուցանող հացը, կենսատու ջուրը: Ինչպէս անտեսանելի Աստված տեսանելի է դառնում մեր կյանքում, մեր գործերում՝ դառնալով մեր առաքինության, զոհողության, թափառության, ինքնասրբացման ընթացքի խթան, այնպէս էլ յուրաքանչյուր խորհուրդ, որ կատարվում է մեր կյանքի որեւէ հանձնարման, սթափեցնող եւ մեր հոգին արթնության մղող ու է դառնում Զրիստոսով եւ Նրա հիմնած Սբ Եկեղեցիով, որի անդամ ենք դառնում՝ Փրկչի կենսանորոգ վարդապետության բոլոր ոգեղեն հատկանիշներով: Ինչպէս նշեցինք, Եկեղեցու ծեսերն ունեն ներքին եւ արտաքին, տեսանելի եւ անտեսանելի, հոգեւոր եւ մարմնավոր բովանդակություն: Յուրաքանչյուր սրբազան խորհուրդ պետք է ընդունել որպէս գերազույց հոգեւոր պարտականության իրազգործում, որն առաջնորդելու է մեզ դեպի հոգեւոր կատարելագործություն, դեպի հարստեւ աստվածապաշտություն, որ դարձնելու է մեզ Սբ Հոգու ան-

տեսանելի շնորհների ներգործությանը ենթակա հավատաման, զարգացման սնուցանող հացը, կենսատու ջուրը: Ինչպէս անտեսանելի Աստված տեսանելի է դառնում մեր կյանքում, մեր գործերում՝ դառնալով մեր առաքինության, զոհողության, թափառության, ինքնասրբացման ընթացքի խթան, այնպէս էլ յուրաքանչյուր խորհուրդ, որ կատարվում է մեր կյանքի որեւէ հանձնարման, սթափեցնող եւ մեր հոգին արթնության մղող ու է դառնում Զրիստոսով եւ Նրա հիմնած Սբ Եկեղեցիով, որի անդամ ենք դառնում՝ Փրկչի կենսանորոգ վարդապետության բոլոր ոգեղեն հատկանիշներով: Ինչպէս նշեցինք, Եկեղեցու ծեսերն ունեն ներքին եւ արտաքին, տեսանելի եւ անտեսանելի, հոգեւոր եւ մարմնավոր բովանդակություն: Յուրաքանչյուր սրբազան խորհուրդ պետք է ընդունել որպէս գերազույց հոգեւոր պարտականության իրազգործում, որն առաջնորդելու է մեզ դեպի հոգեւոր կատարելագործություն, դեպի հարստեւ աստվածապաշտություն, որ դարձնելու է մեզ Սբ Հոգու ան-

տեսանելի շնորհների ներգործությանը ենթակա հավատաման, զարգացման սնուցանող հացը, կենսատու ջուրը: Ինչպէս անտեսանելի Աստված տեսանելի է դառնում մեր կյանքում, մեր գործերում՝ դառնալով մեր առաքինության, զոհողության, թափառության, ինքնասրբացման ընթացքի խթան, այնպէս էլ յուրաքանչյուր խորհուրդ, որ կատարվում է մեր կյանքի որեւէ հանձնարման, սթափեցնող եւ մեր հոգին արթնության մղող ու է դառնում Զրիստոսով եւ Նրա հիմնած Սբ Եկեղեցիով, որի անդամ ենք դառնում՝ Փրկչի կենսանորոգ վարդապետության բոլոր ոգեղեն հատկանիշներով: Ինչպէս նշեցինք, Եկեղեցու ծեսերն ունեն ներքին եւ արտաքին, տեսանելի եւ անտեսանելի, հոգեւոր եւ մարմնավոր բովանդակություն: Յուրաքանչյուր սրբազան խորհուրդ պետք է ընդունել որպէս գերազույց հոգեւոր պարտականության իրազգործում, որն առաջնորդելու է մեզ դեպի հոգեւոր կատարելագործություն, դեպի հարստեւ աստվածապաշտություն, որ դարձնելու է մեզ Սբ Հոգու ան-

Արսէն արք. ԲԵՐԵՆՅԱՆ

ՀՈՎԻՎՆ ՈՒ ՆՐԿ ՀՈՏԸ

ՀԱՆՑԱՆՔ ԵՎ ՊԱՏԻՃ.
ԱՍՏՎԱԾ ՊԱՏԺՈՒՄ Է,
ԹԵ՞ ԽՐԱՏՈՒՄ

Ձեր հարցերին պատասխանում է Միհայել Լաբեդա ՊԵՎՈՐԳՅԱՆԸ: Ձեր անունից հարցերն ուղղում է մեր թերթի արտահաստիֆային թղթակից ԱՆԺԵԼԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆԸ:

Մարդկային բառապաշարի համակարգում ամենից տարածվածն արտահայտություններն են «պատիվ», «դատաստան», «պատասխան» եզերեր, որոնք մարդու գիտակցության մեջ ուղղակիորեն պատճառահետեւանքային կապով արդեական են մեղքի, հանցանքի գիտակցության հետ, այսինքն՝ պատիժը, դատաստանը ընկալվում են իբրեւ հատուցում մարդու գործած այս կամ այս մեղքի, հանցանքի: Դառնի, դատաստանի երեւոյթն առկա է Ստովպաշևի առաջին մեկ էջերում: Ստովպա պատժեց իւր նախահորն՝ անհնազանդության, պատվիրանազանդության պատճառով: Գլխաբեկը նրան դրախտի պարտեզից: Սակայն եկեղեցու տուրք հայերն առուն են, որ Ստովպա ոչ թէ պատժում, այլ իրաւտում է:

Հայր սուրբ, փորձենք հասկա-
նալ՝ Աստված պատժո՞ւմ է, թե՞
խրատում:

• Քանի որ Աստված գթառատ
Հայր է, ուստի պատժելով իրա-
նական է: Ինչպես մեր երկրավոր,
մարմնավոր հայրերն են իրենց
զավակներին պատժում՝ իրա-
նելու համար, այնպես էլ մեր
տեղավոր Հայրը: Զրիստոսն ա-
ստում է. «Ո՛րք, որ չար եք, գիտե՛ք
ձեր որդիներին բարի պարգևներ
տա, որպես են առավել ձեր Հայ-
րը, որ երկնցում է, բարիքներ
կտա նրանց, որ Գրքից ուզում
են» (Մատթ. 9:11): Նա սուրբ է
ու բարի, ուստի պատժելով,
տասնելով ու չարչարելով՝ իրա-
տում է ու միշտ բարին կամենում
իր զավակներին: Աստված պատ-
ժում է նյութական իրողություն-
ների միջոցով, գրկում է ինչ-որ
բանից, պատճառում մարմնա-
կան, նյութական վնասներ: Եվ ե-
թե մարդն այդ նյութական իրո-
ղություններից կարողանա վեր
կանգնել, համարաբար տեսնել

աստվածային գուրն ու ողորմությունը, կրա համար պատիժն իբրև խրատ կդիտվի:

- «Աստծո դատաստան», «պատիժ» արտահայտություններն այսօր հաճախ են հնչում մարդկանց շուրթերից, մինչդեռ Աստված ռաբե մարդուց, զթառառ Հայր է: Ինչպե՞ս համարել:

- Եկեղեցու սուրբ հայրերն ա-
սում են, որ Աստված ունի երկու
կամք՝ թույլատու են ունի կամքը՝
Թույլատու կամքն արտահայտ-
վում է չարը թույլ տալով: Աստված
միայն բարին է կամենում, սակայն
թույլ է տալիս, որ չարը լինի, չի
արգելում: Եվ պատժի առկայու-
թյունը հենց Աստծո թույլատու
կամքի արտահայտությունն է:

- Հա՛յր սուրբ, հիվանդությունը, ցավը կարո՞ղ ես պատիժ համար-վել:

- Այո՞ր, Աստված կարող է թե՛ հիվանդությունթափ, թե՛ հաշմանդամությունթափ ուրախեմ արգրկելան։ Զիվանդությունն ամենամեծ ողորությունթափ է մարդու համար, ապաշխարություն, եթե մարդն առանց տրտնջալու, բողոքելու տաևունմ է այն։ Այդ դեպքում դ մեղքը ջափվում է։ Իսկ եթե տրտնջալ, բողոքի, վարծք չի տաևա, որդկեմտե յուրաքանչյուր փործույաևմե մեծ մարծք կա։

- Աստված մարդու ուժերից
վերափորձություն տալի՞ս է:

- Ո՛հ, ուժեղից վեր չի տալիս: Ստորը Պողոս առաքյալին ասում է, որ «Աստված փորձության հեղի փրկության ելք էլ է ցույց տալիս» (տե՛ս Կ Կորնթ. Ժ 13): Երբ մարդը հավատի մեջ տարախառն է, թուլացածի է, որ հույսն այն Աստված՝ խճճվելով այդ փորձությունների ու հիվանդության մեջ, իրեն թվում է, որ այդ ամենից այդ ուժեղից վեր է: Բայց եթե հավատքով, հույսով դի-մի Աստծուն, ապավինի Նրան, որ լիա ղույժած բերը՝ փորձությունը,

Կթեթւանա, ու նա կկարողանա սիրով հաղթահարել:

- **Պատիժ հասկացություն**

Միայն Աստծուն չի վերաբերում։ Մարդն էլ պատժում է մարդուն՝ ուղիղ ընթացքի բերելու համար (նկատի ունեմ արդարադատության մարդաստեղծ համակարգը)։ Մարդը կարող է դառնել ու պատժել իր նմանին՝ ըստ Աստծու։ Ո՞րն է տարբերությունը։

- Այո՛ր, մարդը կարող է դառնել, քակի որ՝ մատնեմ հիմամտով Հիկ Նիկտում որ՝ կարգաբերելեմ ու դատաւորներ կարգվեցի՛ն՝ հարայելի ցեղիս դատելու համար: Այսօր տեղաւախեմ, եթէ դատաստանը լիկի արդարամտությամբ, անաչառորէն եւ շնորհով, այսիքե՛ն՝ երբ դատաւորն ինքնակոչ չէ ու պահում է օրէնքը, ապա տեղի է ունենում աստվածային վճռի կայացում, որովհետեւ Աստուծո՛վ կանխուի է, որ չարը պատժով, որպէսզի կանխվի՝ տաճա ավելի մեծ չարիքը:

Մենք հաճախ մեզ անվանում ենք քրիստոնյա ազգ եւ գիտենք, որ ամենակարեւորը Աստծու դատաստանն է, ապա ինչո՞ւ որպէս քրիստոնյաներ չենք ձգտում մեր աշխարհիկ օրէնքներն ու պատժութիւններն իմանալու՝ գտնել փոքր-ինչ մոտեցնել դրան, թե՛ արդէն մոտեցնել ենք, ինչ եք կարծում:

- Ազգը կարող է քրիստոնյա լինել՝ քրիստոնեական կարգերն ու սրբաբերը պահելով միայն: Ցավից արդի, աստվածային պատվիրանները պահելու տեսանկյունից մենք այնքան էլ քրիստոնյա ազգ չենք: Քակասաբար, նույն թերա-
ցումներն էլ տեղի են ունենում՝ նաեւ մարդկային դատարաններով պարագայում:

- Աղորդադռնանք անմեղ երեխաներին պատահող դժբախտություններին, մասնավորապես մահվան դեպքերին: Այստեղ կա պատժի հանգամանքը:

Գործ՝ Գր. Աղասյանի

- Եթե հոգեւոր տեսանկյունից նայե՞նք հարցին, ապա պիտի ասենք, որ մասկակն պարզապէս այդ պատիժը շնորհ է, աստվածային որոշում է, որովհետեւ մահվամբ նա այս վշտերի, չարաբանքների կյանքից տեղափոխվեց իսկախեանական, երկային ուրախութիւն: Իսկ եթե նայենք մարդկային տեսանկյունից, ապա արժի հիշել Ավետարանից ի ծնէ կտրիի բժշկութեան դրուագը (տե՛ս Յով. Է 3): Հոնախեան հարցին

Զրիստոսին, թե ո՞րմ մեղքն է, որ
ևս կույր է ծավելն՝ ծնողներին՝ը, թե՛
իրենը։ Եվ Տերը պատահեա՞նք,
«Ո՛չ դրա մեղքն է եւ ո՛չ է իր հորը
ու մորը, այլ՝ որպէսզի դրա վրա
Աստուծո գործերը հայտնի լինեն»։
Օրինակ՝ սուրբ Պր. Տաթեւակի
ասում է, որ ծնողների մեղքի
պատճառով Աստված պատժում է
զգավակին, որպէսզի տեսնելով
վեղջիկին չարչարանքները՝
նրանք տառապանքով քաջվե-
րեց կատարած սխալները, մեղ-
քերը ու ակամա ապաշխարե՛ն՝
դաճնալով Աստուծո։ Ուրեմն, երբ
մարդը կամավորապէս չի ապաշ-
խարում, Աստված ակամա ապաշ-
խարութեամբ է նրան փրկութեան
մղում։

- Հայր սուրբ, մի այսպիսի մտայնություն կա մեզանում, որ Հին Ուխտի Աստվածը վերծխան դիր, դաժան ու դիպակոլ Աստված է, ինչը չի կարելի դնել Նոր Կտակարանի կողքին, որը սիրո, գթաշատության, ներողամտության մարմնավորում է: Այս մասին ի՞նչ կասեք:

- Աստված չի փոխվել երբեք:
Թե՛ Հին եւ թե՛ Նոր Կտակարան-
ներում Աստված նույնն է: Սա-
կարն մարդկային ընկալումները

պատժի եւ ողորմության նկատ-
մամբ տարբեր էին: Ինչո՞ւ...
ըրեստը մեզ հետ չէր պահել
դուրսը կաշուի հետ. որովհետեւ
տրակը դեռեւս չէի հասունացել
հոգեւորապէս, խոր խավարում
էի, աշխարհը բարոյական ցածր
չափանիշներով էր ապրում, դո՛ւ
համար էլ գերակա էր պատժի օ-
րենքը: Իսկ Զորիստըսը ելավ ոչ
եւթ ջնջելու, այլ լայն ցանցեր (տե՛ս
Մատթ. Ե 17):

- Զրիստոսն աասգ. «Չեկա արդարների, այլ մեղավորների կամ մարմ»: Նա 99-ին թողեց եւ գնաց 1 կորածի հետեւեի: Մեկի հետեւեի գնալու, մեկ անձի մէջ ողջ մարդկությանը տեսնելու վեհագոյն գաղափարն արդոյն՝ ք գիտակցված է մեր հասարակության մէջ:

- Զրիստոնեական կրոնի մեծությամբ կայանում է ևրանում, որ այն վերաբերում է բոլորին եւ հատկապես՝ յուրաքանչյուր մեկին: Յավոք ստոյի, այսօր մեր հասարակության մեջ այս բանը չենք տեսնում: Մարդիկ հաճախ են բողոքում երկրի վիճակից: Միջոցէն այն սկսվում է յուրաքանչյուր անձի վիճակից, որովհետեւ զրիստոնեական հավատը վերաբերում է նախ յուրաքանչյուր անձի, ապա այդ գիտակցությամբ միավորված բոլոր զրիստոնյաներին: Եվ Ավետարանը յուրաքանչյուր մեկի կենսագրությունն է: Այն իմ մասին է գրվել, ուստի առանց խորությամբ, ի սրտս այն ընթերցելու՝ ես իմ մասին ոչինչ չեմ իմանա: Խորհուրդ կտամ մեր ընթերցողներին, որ ընթերցեն Ավետարանն իբրեւ իրենց կենսագրությունը: Արեւել շատ բաներ կգտան այնտեղ իրենց մասին:

Սկիզբը՝ էջ 5

Այս բանից հետո, երբ հետևորդից խլում են բոլոր կենսափոխները և ֆինալական փնջները, նրան փողոց են շարժում՝ փոխարինելով այլ մարդկանցով: «Մշակված կյանքը հաճախ գոյովում է կամ էլ հայտնվում հոգեբուժարանում, բանի որ այնտեղի փնջին չէ ինքնորոշյուն ապրել: Միշտ տուտալիտար արդյունքներում կիրառվում է փնջները: Մարդու գիտակցությունը փոխարինվում է վարքագծային կարծրափնջի լրակազմով. հոգեբանները դա անվանում են արդարադրական կեղծ դեմ (искусственность)», - ասում է Դիդրիկսը, ով տարր տարիներ ուսումնասիրել է արևադարձային գոծործնություն ու հոգեբանական փնջերը:

Նույնությունը: Նա նշում է, որ տոտալիտար ազդեցությունը հիմնականում կրոնի հետ կապվում են: Նրանք նպատակն իշխանությունն են փողոց են: Դրանք ճնշում են մարդու և հասարակությունը, անխնայ շահագործում դարձնում արտոնի ստրուկներ: Բռնությունը նորմալ երեւոյթ է այստեղ: Պետք է հիշել, որ տոտալիտար արդեւաները վտանգավոր են 4 մակարդակով՝ անձ, ընտանիք, հասարակություն են պետությունը: Անձը ստրկացվում է, ընտանիքները բաշտակվում են, հասարակությունը իյունվում է, իսկ պետությունը խարկվում է ներքի: Այսինքն՝ արանդակորդական գործունեությունը բերում է ազգային ինքնության, հոգեւոր ու բարոյական արժեքների արճատան, ինչը դաշվում է ազգային անվտանգության ներքին՝ անհամաչափ սպառնալիքների թվին:

Անդրադառնալով նաեւ կրոնական գաղափարներին, մասնավորապէս Շողոմաշեկցի վանքին՝ պետության համար թերեւս ամենակատաղագլոր խնդիրներից մեկին՝ լուծ իրենց կրոնական համոզմունքներին: Եւ չէ՞րանալայի՜ն ծառայության մեծելուն՝ ելեն լուծ իրենց կրոնական համոզմունքներին: Եւ չէ՞րանալայի՜ն ծառայության մեծելուն՝ ելեն լուծ իրենց կրոնական համոզմունքներին: Եւ չէ՞րանալայի՜ն ծառայության մեծելուն՝ ելեն լուծ իրենց կրոնական համոզմունքներին:

Եւ սատանայական հաստատությունների շարքին: Այս կազմակերպությունը չի ընդունում նաեւ «հայրենիք» հասկացությունը եւ մեղծում է պետական բոլոր կառույցները:

«Այնուհետ, երկու կականները ճիշտ էն այլևս հարցնում, որ պատմական բոլոր դարաշրջաններում էր երկրամիջի վրա ստատուսական զինվորականների միջոցով մեծագույն չափազանցություններ է կատարել: Սակայն մեկ այլ բան է, երբ չափ մտադրությամբ, նախահարձակ լինելով, գեներալ սպանություն էն գործում էն ուրիշի ունեցվածքի տիրում ու բրտրոտի այլ բան, երբ մաքուր այդ ամենից պաշտպանվելու համար է գեներալները: Եղյուն է պարագան նաեւ սպառնալ էն պետությունների համար:

Հիշուեալպէս, ճշմարիտ չէ միանշանա-
կորէն հակառակվել զինվորական ծառա-
ւոյթանք» (Արսէն Պողոսեան, «Պատմա-
սիան Եհովայի վկաներին», Եր., 1999): Եթե
հայ ժողովուրդին առաջնորդվել է իհովայի
վկաների պաշտամաններով և գեւե չվերջ-
ներ իր հայրենիքը պաշտպանելու համար,
ապա հարեան անկախութ, բարբարոս ժո-
ղովուրդների ապաշտապուրոյսների հե-
տեւանքով վարուց արդէն մեր տարածքում
այակալանք և բրիտանական հիշեցնող
դիւիս այսպիսիանք չէր լինի:

Կրոնական կազմակերպությունների գործունեությունը լուրջ վտանգ է ներկայացնում թե՛ մարդու հոգեկան առողջության, թե՛ ազգային-հոգեդրոյն արժեքնակալարգի պահպանման, թե՛ ազգային անվտանգության համար: Առանձնահատուկ ուշադրության է արժանանում նաեւ այն հանգամանքը, որ աղանդավորության պատճառով մեր երկրում տասն անգամ բալկացել է ինքնասպանությունների թիվը: Այս եւ այլ խնդիրները մեծ շանքեր են լուծում են պախանաւ: Ինչո՞ւ մեր երկրում չեն խոսում քայքայիչ եւ ամբողջատիրական աղանդների գործած չարագործությունների թելուգ տասը տոկոսի մասին: «Ինչո՞ւ ոմանք, որ թաքնված են հասարակական կազմակերպությունների ղեկավարների, ներկայացուցիչների կամ իրավապաշտպանների դիմակի տակ, ամեն շանք գործարար են աշխատիվ մեն տառաժեղ են աշխարհիկ ասացուցելու, թե մեզ մոտ կրոնական ազատություն կկա, մինչեւ նրանք գործունեությունը լուրջ վտանգ է ներկայացնում ազգի համար»,- նկատում է Նաեւ «Ազգ» օրաթերթը («Ազգ», 13 փետրեարի 2008, թիվ 167):

Մարիամ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի
Զարոզչական կենտրոն

ԽՂԵԻ, ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԴԱՎԱՆԱՆՔԻ ՍԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՄԻՆՉԵՎ...

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԾԻՍԱԿԱՆ ԱՂՈՐՔՆԵՐ ՄԵԿԱՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Սկզբը՝ թիվ 7

1ա. Խորագրված է «Աղոթք»։ Ունի հետևյալ ծանուցումը։ «Այս աղոթքն ասում են բառաստան մականյան տոնին։ Օրիորդը հավաքվում են մի տան մեջ եւ 40 անգամ 40 ծուրն են դնում եւ ամեն անգամ կրկնում են այս աղոթքը»։

1բ. Տե՛ս 1.գ. ծանոթագրությունը։

1գ. Խորագրված է «Զառասույն մականյան»։

Բանահավաք՝ Ն. Նիկողոսյան, որն աղոթքի բնագիրը բերել է հետևյալ նկարագրության մեջ. «Մեծ պատի կեսիկ միջուկն էր։ Նորահարսին փեսայի տանից ընծաներ էին տանում։ Այդ շաբաթվա ուրբաթ երեկոյան նորահաս աղջիկները հավաքվում էին մի տան մեջ եւ նրանցից մեկի ղեկավարությամբ կատարում էին «Զառասույն մական»։ Նրանք այդ գիշեր պետք է ծուրն դնեին 40x40=1600 եւ կրկին» այս աղոթքը։

«Աղոթքը տեսում էր միևնույն ուշ գիշեր...»։

Զառասույն մականյան. եկեղեցական ավանդությանը՝ Լիկինո կայսրի ժամանակ՝ 316 թ. մարտի 9-ին, Սեբաստիա քաղաքի մերձակա լճակում քրիստոնեական հավատքի համար նահատակված 40 քաջարի զինվորները (ծագումով Կապադովկիայից եւ Փոքր Հայքից), որոնք ենթարկվելով մարմնական ծանր տանջանքների՝ չեն ուրանում իրենց հավատը։

Ի վերջո հեթանոս դուռնս ու դատավորը նրանց վիզը պարան են գցում, գիշերով լցնում բլուրին Սեբաստիայի մերձակայից սառը լճակը, իսկ կողքից տաք բաղնիք սարքում, որպեսզի նահատակվողները գայթակղվեն բաղնիքով, սառը ջրից դուրս գալ՝ ուրանալով իրենց հավատը։ 40-ից միայն մեկն է գաթակղվում, լճակից դուրս է վազում, մտնում բաղնիք, բայց սաստիկ ջերմությունից տեղեկուտեղ մահանում։ 39-ը լճակում աղոթում են առ Աստված։ Կատարվում է հրաշք. երկնքից լույս է իջնում լճակի վրա, եւ 39 լուսեղեն պսակ՝ նահատակվողների գլխին։ Հրաշքին ակամատես հսկիչ բաղնիքանը արթնացնում է պահակ-

ներին, ծայն է տալիս, որ ինքն էլ քրիստոնյա է դարձել եւ իրեն նետում է լճակը եւ արժանանում 40-րդ պսակին։ Գալիս են դատավորն ու ղուբը, լճակից հանել են տալիս նահատակվածների մարմինները, բարձում ալյուրին, տանում գետափ, դիակները վառում եւ մոխիրը լցնում գետ։

Երրորդ օրը Սեբաստիայի Պետրոս եպիսկոպոսը երազում տեսնում է 40 նահատակներին, որոնք ինքրորում են գալ գետափ եւ իրենց նշխարները հանել։ Գիշերով գաղտնի, գետի ջրերի վրայից հավաքում են նրանց նշխարները, բերում եւ հետագայում դրանց վրա Սեբաստիայում կառուցում են մի վայելույժ եկեղեցի՝ 40 մականյան անվամբ, որը դառնում է ուխտատեղի [Ագեթյան, Բ. 482-510]։

1դ. Խորագրված է «Զառասույն մականյան տոնի գիշերը բառաստան ծուրն դնելով ասելու»։ **Տե՛ս 1գ.** ծանոթագրությունը։

1ե. Բերված է «Լճիկ» խորագրով ծեսի հետևյալ նկարագրության մեջ։ «Բախյո բաժանելու երեկոն Լճիկն է, երբեմն այդ օրը ձյուն կա, այնպես որ՝ Լճիկ ձյուն էլի, կփ ճիչ (գիտ)»։

Բարեպաշտ կինը, մուրազ ունեցող աղջիկները կը հավաքվեն մի սակավամարդ տուն, կը վերցնեն բառաստան փոքրիկ քար եւ կսկսեն ծուրն իջնել աղոթելով <...>։ Զառասույն ծուրնից հետո մի քար կը ձգեն եւ մի քիչ կը հանգչեն այն-

պես, որ միջին առավոտյան դեմ հագիկ կը լմնցնեն բառաստան անգամ ծնորարդությունը»։

1գ. Խորագրված է «Զառասույն մականյան տոնի գիշերը բառաստան ծուրն դնելով ասելու»։ **Տե՛ս 1գ. 1դ. 1ե.** ծանոթագրությունները։

2. Բերված է «Չատիկ» խորագրով հետևյալ ծեսի նկարագրության մեջ. «Օծնում ու Պատարագից հետո ժամավորները դուրս են գալիս եկեղեցուց եւ շուքապատում Սամբատ թագավորի դամբարանը, մի քանի գյուղացիներ բարձրանում են նրա աստիճաններին վրա եւ երգում հետևյալը, որի լուսաբանչյուր տան ավարտին բազմությունը ծայնակցում է երգելով. «Օրհնյալ է Աստված», եւ բերվում են տույն օրհնաբանական աղոթքի առաջին վեց տողերը, որոնք փաստորեն կրկնվում են։

Բանահավաքի (Ե. Լալայան) վկայությամբ՝ այս աղոթքերգին հաջորդում է ծիսական գոհաբերություն՝ Չատիկի մատույնի բաժանումը... Ծիսական այս աղոթքը բաղադրված է եկեղեցական օրհնաբանական բանաստեղծությամբ, Երիտուսի կյանքի տուրբադային եւ կորուսական մոտիվներից, «Տեր ողորմես» տերունական հանրախայտ աղոթքի հատվածներից եւ կարեւոր՝ ժողովրդի սոցիալ-տնտեսական կյանքի հիմնական բնագավառներին բնորոշ իրողություններից (վերջին 15-տողյա տունը), որոնց օրհնության են պահպանության բաղձանքն իր վրա եւ կրում աղոթքի ողջ իմաստաբանությունը (հանրային սոցիալ-տնտեսական գոյություն պահպանում)։

3. Խորագիր չունի։ FBI բանահավաքը Հարությունի դպիր Տեր-Հովհաննիսյան Սարյալյանն է, գրառված՝ 1881 թ.։ FFIII բանահավաքը հաշ. Փոքրեջանյանն է, գրառված՝ 1961 թ.։ Վերջին երկուսիցում ինչպես վրա է Համբարձման տոնից հետո հնգօրյա պաշտ պահելուն, որն աղոթքում դիպված է որպես հոգիների դատաստանի ժամանակ մեղքերի նյութա նախապայման։

4. Խորագրված է «Օրհնություն տան եւ պարագայից»։

Բացի առաջին տողի եւ վերջին երկուսից օրհնաբանական բանա-

ծեղից՝ ամբողջ բնագիրը կառուցված է տան անդամների, կարասիների եւ ունեցածի գրեթե բոլոր տեսակների մանրակրկիտ թվարկումների վրա, որոնց մեջ նկատվում է որոշ զավեշտական վերաբերմունք։ Այդ զավեշտն է եղել, անբնական, պատճառը, որ սրա տարբերակներից մեկն արժանացել է Լալայանի Հովհաննիսյանի գրական մշակմանը՝ «Օրհնություն գեղացի երեցի» խորագրով՝ կատարված միեւնույն ոտանավորով եւ նույնությամբ հասնող ընդհանրություններով (տե՛ս Ն. Հովհաննիսյան, Բանաստեղծություններ, Ե., 1951, էջ 126-127)։

5. Խորագրված է «Օրհնություն»։ Սա կրկնական օրհնություն է՝ սկզբնապես գրաբար հորինված, հետագայում ժողովրդական լեզվի ազդեցությամբ ենթարկված լեզվական եւ ոճական փոփոխության։

6. Խորագրված է «Վշտուկների օրհնությունը»։

Ըստ երեւոյթին՝ ասվել է արեւմտահայ աշուղների կողմից։ Լեզվական առումով պատկանում է արեւմտահայ բարբառներին եւ ոչ մի առնչություն չունի գրառման տեղավայրի՝ Ղարաբաղի բարբառին հետ։ Բաղադրված է յոթ տարբեր օրհնությունների շարքերից, որոնք ու բովանդակությամբ կապված տուրբադային ավանդական պատկերների ու խորհրդանշանների հետ։ Մեղքում, Գապար, Բաղդատ, Երիտուսի ծնունդը կանխագուշակող, Բեթղեհեմ ժամանող եւ նրա առաջին երկրպագող Արեւելից երեք տոգերը կամ թագավորները։ Աղբատ Ղազար, նկատի է առնվել Երիտուսի պատմաւորկանկարական գրույցը՝ Աղբատ Ղազարոսի մասին։ Վերջինս, լինելով աղբատ ու մարմինը վերցրելով ծանկված, պառնում էր մի մեծահարուստ մարդու տան առջեւ եւ սկսում նրա սեղանի փշրանքներով։ Մեղքերից հետո Ղազարը գնում է դրսիսի՝ Հայր Արախանի գիրկը, իսկ մեծահարուստը՝ դժոխք եւ ենթարկվում անկուր չարաբանքների (տե՛ս Ղուկ., ԺՁ 19-31)։ Աղոթքում Աղբատ Ղազարին տրված «Հոգով տուրք» մակհիղը բնորոշում է Ղազարոսի արդար եւ տուրք եւլույթին եւ բաղձանք է արտահայտվում ենթարկվել նրա օրհնությանը։ Սախակ Գառ. նկատի է առնվել ինկուտակարանյան գրույցի այն մոտիվը, ըստ որի, երբ Հայր Արախանը կամենում է Աստծուն զոհել իր փակ

որդուն՝ հաճախակի, Աստված նրա փոխարեն ծառից կախում է մի արու գառ՝ խոյ, որը եւ գոհաբերվում է հաճախի փոխարեն (Շնկ., ԻԲ1-14)։

7. Խորագիր չունի։ Բանագիրը մատուցող սեւագիր է, հավանաբար գրված է Ե. Լալայանի ձեռքով։ Ծիսական աղոթք է՝ բնութագրված մեծ մասամբ ժողովրդական բանաստեղծությամբ բանաստեղծությամբ։ Ասվել է, ըստ երեւոյթի, ծիսապար բանահայի կողմից ինչ-որ ծեսի եւ ծիսական սեղանի առիթով։ Օրհնաբանական մոտիվներով մասամբ մերձեցնում է Նախորդ աղոթքին։ Սուրբ Սաբեյա ծառ, այն ծառը, որից Աստված կախում է հասակալի փոխարեն իջեցնած գառը (խոյ)։ Մեղքիսեթ. Հին Կառնական Մեղքիսեթի բանահայն, որն օրհնում է Արախանին թշնամու դեմ տարած հաղթանակի համար (Շնկ., ԺԴ 18-20)։

8. Խորագիր չունի։ Վերնագրված է ըստ գրականության կազմողի կողմից։ Բանահավաքը Գ. Թարվերյանն, գրառված է 1936 թ.։ Աղբատայի Ավդալար գյուղում, Կանի Շարաբաղի գյուղի նահակին բնակիչ, 33-ամյա հեղինակային Մարգարիտից։ Աղոթքն իր երկանդամ հորինվածքով՝ վիպական մասի եւ ողորմության անդամների հարադրությամբ, համառոտ է աղերսանք բխում է վիպական նկարագրության տրամաբանությունից։

9. Խորագիր չունի։ Բանահավաքը Ե. Լալայանի ծանուցմամբ աղոթքն ասվել է ուխտավորի կողմից՝ ուխտավայրի քարը, դուռը, հուշարձանը համբուրելուց, մոմերը վառելուց եւ մի քանի անգամ երկրպագելուց հետո։ Ժողովրդական աղերսական աղոթքների խիստ բնորոշ նմուշ է՝ ամբողջապես տոգորված իրական կյանքի սոցիալ-բարոյական, ընտանեկան, կուրբանտեսական պայմանների բարեկամական ցանկությունների կատարման խնդրանքով, ուր հոգու փրկության կրոնական գաղափարը, հակառակ եկեղեցական աղոթքների, աննշան տեղ է գրավում։

Աննա ՊՈՂՈՍՅԱՆ
Ըստ բանագրողի,
ՀԱՅ ԲԱՆԱԿԻՍՏԱՆՆԵՐԻ
ՄԵԿԱՆԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՊԱՏՈՒՄԻՆԵՐԻ ԿԱԿՈՒՄՈՒՄԻՆԵՐԻ
ԲԱԺԻՆ ԿԱՐԴԻ, ԱԿԱԳՆԱԿԱՆ ՍԱՐԳՈՒՄ
ՀԱՐՈՒՄԻՆԵՐԻՆԻ ՀԱՅ ԻՄԱԿԱՆԱԿԱՆ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՂՈՐՔՆԵՐԸ՝ ԳՐԻՔ

Արցախի Գիշի գյուղը եւս իր եկեղեցին կուռնենա

Ապրիլի 29-ին Արցախի Մարտունու շրջանի Գիշի գյուղում, ձեռամբ թեմական առաջնորդ Պարգե արք. Մարտիրոսյանի, կատարվեց Ա. Գրիգոր Լուսավորչի եկեղեցու հիմնարկները։

Եկեղեցին կառուցվում է արմատներով գիշեցի, ուսումնասիրական գործարար Կարեն Բաղդյանի նախաձեռնությամբ եւ բարերարությանը։ Ծնորդության նախագիծը հեղինակը Վալերի Հայրապետյանն է։

Արցախի թեմի հոգեւոր սպասավորները, Պարգե արքեպիսկոպոսի հանդիսակցությամբ, նախ գինով ու ջրով վաղցին եւ ապա սրբալույս մյուռնով

օծեցին Երիտուսի առաջնակները, չորս ավետարանիչների եւ Ա. Գրիգոր Լուսավորչի անուններով հիմնաքարերը, որից հետո դրանք տեղադրվեցին նոր կառուցվելիք եկեղեցու հիմքում, եւ կատարվեց օրհնության կարգ։ Բարերարի ձեռքով եկեղեցու հիմքում տեղադրվեց նաեւ եկեղեցու շինարարության արձանագրությունը։

Արարողության ավարտին Պարգե արքեպիսկոպոսը շնորհակալեց գիշեցիներին՝ մոտ ապագայում սեփական գործող եկեղեցին ունենալու առիթով։ Արցախի թեմի առաջնորդը գոհունակությամբ կարեւորեց այն փաստը, որ արմատներով արցախյան աշխարհափուր հայրորդները չեն մոռանում իրենց հարազատ երկիրը եւ տարբեր կերպով աջակցում են սեփական ժողովրդի ու եկեղեցու կենսական խնդիրներ լուծմանը։

Հիմնարկների արարողությունը ներկայումս Արցախի Հանրապետության ԱԺ պատգամավորներ, կառավարության անդամներ, շրջանային ու համայնքային իշխանությունների ներկայացուցիչներ։

Արցախի թեմի տեղեկատվական համակարգ

Հայոց եկեղեցու պատմությունն առարկայի օլիմպիադայի հանրապետական փուլը Մայր Աթոռում

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գաբրիել Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնությամբ եւ նախաձեռնությամբ ՀՀ կրթության եւ գիտության նախարարության, Կրթության ազգային ինստիտուտի եւ Մայր Աթոռ Ս. Եջմիածնի Երիտուսական դաստիարակության կենտրոնի՝ մայիսի 3-ին Գետաքյան հոգեւոր ճեմարանում տեղի ունեցավ Հայոց ե-

կեղեցու պատմությունն առարկայի օլիմպիադայի հանրապետական փուլը։ Արդեն երրորդ տարին է, որ այս առարկայի օլիմպիադայի հանրապետական փուլն անցկացվում է Մայր Աթոռում։

2011-2012 ուսումնական տարում օլիմպիադայի տարածաշրջանային եւ մարզային փուլերը հաջողաբար եւ հանրապետական փուլ

ներկայացավ ՀՀ մարզերի եւ Երեւանի հանրապետական դպրոցների 8-12-րդ դասարանների շուրջ 75 աշակերտ։ Օլիմպիադայի արդյունքները կամփոփվեն հանրապետական մյուս առարկաների հետ մրցանակաբաշխության միջոցառման ընթացքում։

ԵՐԻՍՏՈՆՅԱՑ ՔԱՅԱՍԱՏԱՆ

Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկխոսություններ
Հիմնադիր՝
Մայր Աթոռ Սուրբ Եջմիածին
Քրիստոնեական հայաստան
Թերիկ խմբագրություն
Հիմնադիր խմբագիր՝
Աստուկի Ստամբուլյան
Գրանցման վայրակային՝ 624
Իմացություն հասցեն՝
Մայր Աթոռ Ս. Եջմիածին
Հեռախոս՝ 517197
Էլ. փոստ՝ qh@etchmiadzin.am
Կայք կայք՝
kh-tert.livejournal.com
kristians.wordpress.com
Ստոր. տպագր. 16.5.2012 թ.
Տպագրանալ՝ 2100
Գինը՝ 50 դրամ